

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Právní aspekty školní šikany

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková

Vypracoval:

Libor Balga

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Právní aspekty školní šikany“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu literatury.

V Brně 23. března 2009

.....
Libor Balga

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Mgr. Vaňkové Zdeňce za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce Libuši Balgové, které si nesmírně vážím, za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

.....
Libor Balga

OBSAH

Úvod

1. Informace o šikanování	5
1.1. Co je šikana	5
1.2. Tři rozměry šikanování	7
1.3. Aktéři šikanování	9
2. Právní aspekty školního násilí	16
2.1. Školní násilí z pohledu práva	16
2.2. Postup při výslechu oběti	21
2.3. Postup trestního řízení u podezřelého mladistvého	22
3. Z. č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za proti právní činy a o soudnictví ve věcech mládeže	24
3.1. Základní zásady	24
3.2. Opatření ukládaná neletilým pachatelům	26
3.3. Opatření ukládaná mladistvým pachatelům	29
4. Šikana a její možné občansko právní důsledky	32
4.1. Odpovědnost za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání	32
4.2. Ochrana osobnosti	34
5. Prevence a její řešení	37
5.1. Druhy prevence šikany	37
5.2. Minimální preventivní program	38
5.3. Můj podíl na prevenci	40
6. Kasuistika	41
Závěr	48
Resumé	50
Anotace	52
Klíčová slova	52

Seznam použité literatury	53
Seznam příloh	54

Úvod

Motto: „**Kdo myslí s přesahem roku, seje obilí, kdo myslí s přesahem deseti let, sází ovocné stromy, kdo myslí s přesahem sta let vychovává děti:**“

T. G. Masaryk

Ve své bakalářské práci se věnuji problematice šikany ve škole a to především z právního hlediska. Šikana představuje složitý, živoucí fenomén. Má své aktéry, dynamický průběh a závažné důsledky. Na cestě vzdělávacím procesem se s ní setká každé dítě a záleží jen na společnosti, jak mu toto strastiplné setkání dokáže usnadnit. Někdo ji přirovnává ke smrtelné chorobě, jiný ji pokládá za přirozenou součást života. Já ji vnímám jako problém, který je zapotřebí především pochopit a následně řešit.

Téma právní aspekty školní šikany je mi dosti blízké, protože této problematice se věnuji v profesním životě a tudíž k tomuto problému mám velmi blízko a taky ve svém volném čase trénuji mládež v kopané. Z vlastní zkušenosti tedy vím, jak obtížně se dítě s tímto druhem agrese vyrovnává. Problematika šikany byla v minulosti dosti zlehčovaná, což mělo za následek její prudký nárůst, ale v poslední době se této problematice začalo věnovat hodně pozornosti, kdy medializace šikany přispěla tomu, že o šikaně se začalo veřejně hovořit, že tady je a musíme se naučit s ní bojovat a žít. To mělo za následek vytvoření programů pro učitele, kteří se v této problematice zdokonalují a v dnešní době si již s tímto problémem vědí rady a umí jej řešit.

V úvodu této práce bych chtěl popsat, co to vlastně šikana je, zmínit se, v jakých formách se s ní nejčastěji setkáváme, a poukázat na aktéry šikany. Ve druhé části se zaměřím na legislativu postihující oblast šikany, zaměřím se na postup výslechu podezřelého mladistvého a uvedu základní pravidla přístupu k výslechu oběti. Ve třetí a čtvrté části uvedu právní aspekty řešení tohoto negativního společenského jevu, kdy bych se zejména zabýval Zákonem číslo 218/2003 Sb. a občansko právní regulací kterou můžeme uplatnit při šikaně. V šesté části zmíním hlavní oblasti prevence těchto

patologických jevů jak ze strany školy, tak ostatních subjektů. Závěrem bych na kasuistice upozornil na šikanu jako na problematiku ovládnutí člověka člověkem v jeho celistvé osobnosti a následné manipulaci s ním.

Cílem mé bakalářské práce je nejen popsat problém zvaný „šikana“, ale zejména se věnovat trestně právním aspektům tohoto patologického jevu. Mou snahou bylo analyzovat stávající literaturu zabývající se touto problematikou a při tom využít a aplikovat zkušenosti získané studiem této literatury a studiem oboru sociální pedagogika na vysoké škole se zkušenostmi získanými z praxe. V práci se spíše zaměřím na právní problematiku tak, aby budoucí čtenář dostal do rukou publikaci, ve které se dozví vše o právní regulaci týkající se šikany v oblastech trestního a občanského práva, aby nedocházelo k obecně známému názoru na pachatele tohoto násilí „vždyť to je dítě co se mu může stát“!

I. INFORMACE O ŠIKANOVÁNÍ

1.1. Co je šikana

Slovo šikana je odvozeno z francouzského „chicane“, což doslovně znamená obtěžování, zlomyslné týrání, byrokratické lpění na znění předpisů. Postupně došlo k posunutí slova smyslu. Výraz šikana tak dnes představuje terminus technicus pro patologickou formu mezilidského soužití. Zavedení tohoto pojmu do české mluvy se připisuje pražskému psychiatru Petrovi Příhodovi, který ho ještě v předrevolučním období používal ve spojitosti s agresí v socialistické armádě. Obecně známé výrazy jako bullying, mobbing, bossing či vojenská šikana svědčí o pronikání tohoto jevu do celé společnosti. Označuje formu agresivního násilí, traumatizaci ve skupině, jednu z forem syndromu CAN (Child Abused and Neglect), asociální chování.

Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že dítěti někdo, komu se nemůže ubránit, dělá co je mu nepříjemné, co ho ponižuje, nebo to prostě bolí - strká do něj, nadává mu, schovává mu věci, bije ho. Ale může mu znepríjemňovat život i jinak, pomlouvá ho, intrikuje proti němu, navádí spolužáky, aby s ním nemluvil a nevyšimal si ho.¹

Nejoficiálnější definici šikany obsahuje metodický pokyn MŠMT: „Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osoby, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“²

¹) Kolář, M. , Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních

²) Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. 28 275/2000-22, k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení

Stručně můžeme šikanu definovat jako systematické fyzické nebo psychické ponižování, až týrání slabších jedinců ve skupině silnějšími. Záměrně používám definici co nejobecnější, protože tento jev má tendenci se elasticky rozpínat a je nutno jej vždy posuzovat případ od případu. Dvoudenní agrese jednoho spolužáka na školním výletě může nabýt gigantických rozměrů šikany, naopak mnohatýdenní škádlení a urážení může být pouhým „popichováním“ mezi kamarády. Přesto lze šikanu charakterizovat jako jednání převážně jednostranně působící, opakované, dlouhodobé, objektu nepříjemné a jím odmítané.³

Na začátku bývá nejdříve škádlení, které se později může přeměnit v šikanování. Rozpoznat zda se jednání o škádlení nebo šikanování je na první pohled velmi těžké, ale rozdíl je veliký.

Při škádlení (teasing) se očekává, že to bude legrace pro obě strany, ale když je patrné, že ten druhý to jako legraci nebere, že je zraněný, pak iniciátor škádlení pociťuje lítost, omluví se mu a v činnosti nepokračuje. Co považujeme za škádlení : vzájemná legrace radost, vnímavost a citlivost vůči limitům, respektování práv a svobody druhého, zachování důstojnosti, kdy mezi základní hodnoty patří úcta sebeúcta, svoboda a řád.

U šikany je to obráceně. Agresor chce druhému ublížit, chce ho ranit. A má z toho radost. Nejenom že se mu neomluví, ale své chování opakuje. A většinou násilí stupňuje zde je hlavní motivem touha po moci a vlivu a touha po nadvládě.

Když někdo někoho škádlí a on jasně řekne, aby toho nechal, tak to musí respektovat. Jinak se jedná o porušování práva druhého člověka. A to už má k šikanování blízko. Naše práva končí tam, kde začínají práva druhého.⁴

Vzhledem k tomu, že je hranice mezi škádlením a šikanováním mnohdy nejasná, je důležité si uvědomit, že mezi základní charakteristické znaky šikanování patří zlomyslnost, samoučelnost, necitlivost a krutost, bezohledné pošlapávání práv a svobod,

³) Co je to šikana. Dostupný z: <http://www.minimalizacesikany.cz/dokument.php3?kategorie=1>,

⁴) Kolář, M. Bolest šikanování, Praha 2001

znevážení lidské důstojnosti, překračování hranic, vytváření vlastních pravidel a podmínek .

1.2. Tři rozměry šikany

Šikana jako nemocné chování

Motivem šikany může být touha po získání pozornosti či uznání nebo snaha o dosažení určité pozice v kolektivu. Ve většině případů je však cílem agrese násilí samo. Agresorovi se pocit síly zalíbí a dokonce si může na násilné jednání vytvořit jistou závislost. Lidé obecně představují nejagresivnější tvory podle míry, v jaké útočí na členy svého vlastního živočišného druhu, ale co přiměje dítě manipulovat a týrat svého spolužáka? Násilí zde slouží jako ventil citové deprivace, stává se projevem poruchy osobnosti.

Při bližším pohledu můžeme vytvořit tři skupiny, pod které lze veškeré činy agrese zařadit, a tím snáze poznat jejich obsah a účinky. Tvoří je šikanování přímé a nepřímé, fyzické a verbální, aktivní a pasivní. Přímé šikanování označuje situaci, kdy agresor útočí na oběť v bezprostřední interakci. U nepřímého využívá pomoci prostředníka nebo při útoku není oběť vůbec přítomna nebo je jednáno tak, jako by nebyla přítomna. Fyzické, na rozdíl od verbálního šikanování, útočí do tělesné integrity oběti na její zdraví či majetek. Aktivní odráží situaci, kdy agresor vyvíjí určitou činnost, při pasivním naopak oběť ignoruje či odmítá. Tyto tři skupiny vzájemnou kombinací vytvoří osm typů šikanování (příloha č.1). Díky tomu lze dobře postihnout odlišnosti i různých typů šikanování, například mezi dívkami a mezi chlapci.

Na různé typy, formy a projevy šikany mohou upozorňovat varovné signály, které lze taktéž rozdělit na přímé a nepřímé znaky šikanování (příloha č. 2).

Šikana jako závislost

Dítě si v procesu dospívání začíná uvědomovat své nedostatky, pociťuje tlak svého okolí na dosahování výkonu, což v něm zákonitě vyvolává strach. Své chyby projektuje do slabšího člena skupiny a začne ho nenávidět. Týrání oběti mu pak připadá jen jako

spravedlivý trest. Pocit vlastní méněcennosti kompenzuje pocitem moci, kdy dochází k uspokojování které má za následek zvyšovat dávky slasti, které přináší utrpení oběti.

Oběť pokročilejší šikany nabývá přesvědčení, že si trest zaslouží. Identifikuje se s agresorem, považuje ho za kamaráda, dokonce ho obdivuje. V oběti se nastartují sebezničující tendence - pocity viny, chronické deprese. Dochází k rekonstrukci či destrukci osobnosti a přijetí falešné identity – přejímá gesta, styl řeči a slovník, kopíruje názory, zájmy. Projev závislosti může dojít tak daleko, že oběť se s agresorem ztotožní a považuje jej za kamaráda, obdivuje ho a dělá vše, co jí přikáže.

Ilustrativní metaforu vymyslel ve své knize Michal Kolář: „Vztah agresora a jeho oběti je podobný obrazu dvou boxerů v ringu, kde jeden má výraznou převahu: ten slabší, kterému docházejí síly, se pokouší zaklesnout do agresivnějšího soka, obejmout ho, být mu co nejbliže, protože tak mu nehrozí, že jej agresor přímým úderem srazí k zemi.“⁵

Šikana jako onemocnění vztahů ve skupině

Tento druh agrese je třeba chápat jako onemocnění celé skupiny. Neodehrává se mezi jednotlivci, svou roli sehrává každý člen kolektivu. Zdravou školní třídu, kde jsou vztahy mezi žáky rovnocenné, napadá virus, který jí rozloží zevnitř. Začíná to ostrakismem slabších členů a končí zakořeněním zvrácených skupinových norem, kde násilí je ospravedlňováno či dokonce vynucováno od všech členů skupiny. K vyléčení šikany je tedy nutno ozdravit celý napadený kolektiv.⁶

Nejznámější český odborník na šikanu Michal Kolář distingoval pět stádií (příloha č. 3), ve kterém se tento virus rozvíjí od marginalizace slabšího jedince ze skupiny až po absolutní totalitu, kdy se deviantní chování stává obecně uznávanou a dodržovanou normou. Jeho pojetí bezesbytku přejímají i ostatní autoři. Proniknutí do jednotlivých stádií pedagogem je podmínkou pro včasné rozpoznání problému i účinnou léčbu napadené skupiny. Pedagog spoléhá na svou přirozenou i formální autoritu.⁷

⁵) Kolář, M. Skrytý svět šikanování ve školách. Příčiny, diagnostika a praktická pomoc. Praha: Portál, 1997, str. 25.

⁶) Kolář, M. Bolest šikanování Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, str. 27-47.

⁷) Kolář, M. Bolest šikanování Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, str. 27-47.

Onemocnění skupiny, třídy šikanováním má tedy svoji vnitřní dynamiku a svůj zákonitý vývoj (stádia šikanování), který je nutno poznat pro potřeby volby strategie, taktiky, metod vyšetřování a léčby šikanování. Stadia šikanování jsou důležitá pro vymezení kompetencí v rámci vyšetřování a řešení šikany. V kompetenci školy je zejména počáteční (1. a 2.) stádium. V případně zjištění pokročilého stádia (mnohdy ve 3. stádiu vždy ve 4. a 5. stádiu) je nezbytné obrátit se na servisní zařízení.

1.3. Aktéři šikanování

V souvislosti se šikanováním označujeme hlavní protagonisty jako agresory a oběti, šikanující a šikanované nebo útočící a napadané. Méně pozornosti se obvykle věnuje třetímu protagonistovi šikanování a to tzv. mlčící většině, přihlížejícím. Já jsem pro lepší názornost zvolil členění na oběť a agresora, i když existuje celá řada podskupin. Svou roli při šikaně hrají také pedagogové, ředitelé škol a především rodiče.

Agresor

Pro pochopení jevu šikana se musíme umět vžít do pocitů agresora, poznat jeho osobnostní rysy, motivy, potřeby. Lze s určitostí říci, že dokud ho nepřistihneme při škrcení oběti, zdá se být pro vnějšího pozorovatele skoro nemožné ho ve třídě objevit či rozpoznat.

Přestože se dopouštíme značného zjednodušení, typologie nám pomáhá natipovat užší skupiny agresorů a tím na ně efektivněji působit. Michal Kolář definuje tři typy.

První typ jako hrubého, primitivního, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy, který má narušené vztahy k autoritě a je často zapojen do gangů páchajících trestnou činností.

Druhý typ označuje slušňáka, který je kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, sociálně zdatný žák, který je mnohdy prodlouženou rukou učitele. Uchyluje se k mafiánským metodám, kdy je mozkiem ubližování.

Třetí typ je srandista, je optimistický, dobrodružný se značnou sebedůvěrou, oblíbený. Poskytuje krutou zábavu a divadlo jenom proto, že má zajištěnou diváckou obec a tím i naplnění vlastní potřeby pozornosti a přijetí.⁸

Za přínosnější považuji typologii, kterou zmiňuje Stanislav Bendl. Ta zahrnuje kategorie útočník-oběť a útočník, která se dále člení na útočníka pronásledujícího bez zjevného důvodu a útočníka s nízkou sebedůvěrou. Útočník-oběť označuje typ agresora, který zároveň zastává roli oběti. Oběť sama útočí na další osobu, aby se zbavila veřejného stigma méněcennosti, kompenzuje svou deprivaci a ventiluje pocit bezradnosti. Zároveň racionalizuje akty násilí v obou směrech v tom smyslu, že se přece jedná o přirozený kruh, kdy silnější vždy vychovávají slabší.

Útočník pronásledující bez zjevného důvodu může být charakterově velmi různorodý. Může se jednat o šikanistu sebevědomého, se stabilním rodinným zázemím, který se jen snaží prosadit v kolektivu nebo hledá osvěžující zábavu. Dále narazíme na asociálního agresora, který už má v sobě rodinnou výchovou zabudované špatné vzorce chování a násilí pro něj představuje obvyklý způsob interakce. Nejčastěji se však jedná o normálního žáka, který se podle úsloví „příležitost dělá zloděje“ nechal zlákat pocitem moci či uznáním okolí od ústrků až k rozvinuté šikaně.⁹

Oběti

Zachytit charakteristiku oběti je poněkud obtížnější, protože obětí šikany se může stát prakticky každý. Každá skupina si vytváří outsidersy, přičemž kritéria bývají velmi rozmanitá. Přesto se dá vysledovat znak společný všem šikanovaným, tedy vyčnívání, resp. jinakost. Jsou v určitém ohledu non-konformní, což vzbuzuje nevoli třídy a její následnou snahu takového jedince potrestat či převychovat. S rezervou zde můžeme mluvit o typické oběti. Nejčastěji se obětí šikany stávají děti vyrůstávající v rodině,

⁸) Kolář, M. Bolest šikanování Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách. 2. vydání. Praha: Portál, 2005, str. 86.

⁹) Bendl, S. Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV nakladatelství, 2003, str. 42.

kde se dítě nevede k samostatnosti a zdravému sebepozorování, kde se vyžaduje bezvýhradná poslušnost a prosazuje se černobílé vidění světa, případně rodina jako celek žije dle scénáře oběti.

Další rizikovou skupinou potencionální obětí jsou nováčci – žáci, kteří přicházejí do relativně uzavřené stabilizované skupiny a v rámci adaptace a začlenění v novém prostředí procházejí procesem testování sociální odolnosti, přijímajícími rituály.

Zvláštní skupinou fyzicky slabých jsou jedinci handicapovaní. Dítě na kolečkovém křesle nebo s jinou pohybovou vadou vyžaduje zvláštní přístup od pedagogů. Ať ho učitel upřednostňuje nebo mu dává najevo, že je mu na obtíž, kolektiv tyto signály vnímá většinou negativně. Spolužáci tápou v nejistotě, jak se k němu chovat, proto svou morální nevypělost ventilují v podobě násilí. Jedinci handicapovaní pouze kosmeticky např. rozštěpem rtu, rovnátky, jizvou na tváři nebo dioptrickými brýlemi bývají vděčným terčem trefných poznámek, které často přerostou do fyzického násilí. Také často dostávají přezdívky jako „metráček, ptakopysk, drátěná huba, šišla.“

Charakteristika mlčící většiny

Z výčtu aktérů šikanování nelze vyčleňovat obecně největší část – přihlížející. Z perspektivy pohledu na šikanování jako těžké onemocnění vztahů lze tuto skupinu charakterizovat jako skupinu jedinců s nedostatečnou nebo snižující se mírou občanské statečnosti, příp. lhostejnosti (z různých důvodů), s rozptýlenou zodpovědností. Přestože jde mnohdy o žáky s pozitivním morálním profilem, tlak skupinových norem a nedostatek podpory způsobí, že před šikanou se cítí bezbranní, agresory nezastaví, později násilí tolerují a v pokročilých stádiích šikany se mnohdy aktivně zapojují (nahodile) nebo navrhnou další možné způsoby násilí.

Michal Kolář uvádí, že i v této skupině lze charakterizovat tzv. „**poruchu hranic**“ kdy selhává „**zodpovědnost vůči druhým**“.¹⁰

¹⁰⁾ Kolář, M. Bolest šikanování, Praha 2001

Stanou-li se děti svědky šikany, mívají kromě strachu pocit studu a spoluviny, přestože se jí nezúčastnily. Vždy svým dětem naslouchejte a nezlehčujte, co vám vyprávějí. Snažte se přesně zjistit, co se dělo a kdo se zúčastnil, pomocí otázek: CO? KDO? KDE? KDY? JAK? PROČ? S KÝM? PROTI KOMU? Souhlasí-li dítě, necht' událost zachytí písemně nebo ji zapište sami.

„Neříkejte svým dětem, aby byly statečné a vrátily to, co se jim stalo. Nemají na to sílu a řešení to není“.¹¹

Rodič

Rodiče hrají v životě každého z nás nezastupitelnou roli, jak při vývoji, tak při utváření každého jedince. Od rodičů a členů rodiny získáváme vzorce chování, provázející nás celý život. Jedním z důležitých faktorů je úplnost rodiny. Při absenci otce v rodině může mít dítě potíže s uznáváním autorit. Absence matky v rodině způsobuje citovou deprivaci dítěte, která se pak ventiluje právě agresí. Patologická komunikace mezi členy rodiny se promítne do vztahů dítěte ke svým vrstevníkům. Jestliže dítě pocítuje odmítání nebo nedostatek podpory ze strany rodičů, ztrácí tak bezpečí a útočiště před vnějším světem, považuje své veškeré okolí za potenciálně nebezpečné a podle toho i na něj reaguje. Stejně jako negativismus rodičů, tak i jejich přehnaná péče nebo používání násilných výchovných technik podněcují dítě k agresii. Důležitý element představují i vztahy mezi sourozenci a způsob řešení jejich konfliktů rodiči.

Neméně důležitá je však role rodičů v konkrétních případech výskytu šikany. Častěji se o tom, že se jejich dítě stalo aktérem šikany, dozvedí rodiče oběti. I přes paralyzující strach a stud se děti často rodičům svěří, ti vnímavější rodiče příznaky šikany rozpoznají sami. Škola se v případě výskytu šikany nejprve obrací na rodiče oběti z oprávněné obavy, že by rodiče agresorů způsobili veřejný rozruch.

Rodiče oběti často nezasáhnou, protože je samo dítě přesvědčuje, že časem problém sám zmizí. Stydí se za své „neschopné“ dítě nebo problém šikany z neznalosti prostě podcení. Jiní rodiče rozrazí dveře od ředitelny a vyhrožují na všechny strany soudními

¹¹⁾ www.detskaprava.cz/nactileti/letaky_sikana.htm

žalobami a chtějí si to s šikanistou a jeho rodiči osobně vyřídit. Najdou se však i tací, kteří navštíví psychologa a ve spolupráci se školou se snaží situaci řešit. Takový rodič je nesmírným přínosem, protože uklidní dítě, že to není jeho vina ani ostuda být obětí šikany, dítě se dostane do péče psychologa, čímž se přinejmenším vyloučí možnost bezprostředního afektivního jednání, navíc se o šikaně z věrohodného zdroje dozví škola.

Rodiče agresora vesměs pokládají označení jejich dítěte za šikanistu za útok na jejich rodinu, čest a dobrou pověst. Vůči kritice školy se chovají arogantně a snaží se situaci bagatelizovat. Někteří uvítají, že má jejich potomek ostré lokty a jsou rádi, že nestojí na druhé straně barikády. Jiní dítě seřežou, čímž se ovšem spíše prohloubí jeho zatvrzelost a násilnické sklony. Jen asertivní rodič přístupný k dialogu může být však přínosem pro všechny zúčastněné, včetně vlastního agresivního dítěte.¹²

Pedagog

Od dnešního pedagoga se očekává zvládnutí základních psychologických poznatků, kdy musí rozpoznat rozmáhající se šikanu nebo její výskyt oznámit někomu, kdo ji vyřešit dokáže. Pedagog by měl být nejen pedagogem, ale i kamarádem a snažit se již v začátku rozpoznat, že s kolektivem není něco v pořádku. Pedagog by měl spoléhat na svou přirozenou i formální autoritu.

Pedagog, který šikanu začne řešit sám musí být připraven na to, že změní tak trochu profesi a stane se laickým kriminalistou a psychoterapeutem. Bude postupovat podle vyšetřovací strategie, kterou si stanovil dle osvědčených postupů a taktik uvedených v literatuře. Navíc bude poskytovat ochranu a emoční podporu oběti, která se často nachází v krajní nouzi.

Někdy si pedagog šikanu nepřipustí nebo jí ignoruje, protože se obává, že by její výskyt vrhl špatné světlo na jeho pedagogické schopnosti. Vůbec nejhorší je ale pedagog, který z vlastní neschopnosti nebo ze strachu před veřejným zostuzením šikanu přehlíží nebo se dokonce stane sám obětí šikany vlastních žáků.

¹² Čírtková, L. časopis Policiista, oběti trestného činu. 2004, str. 18-24

Na obranu pedagogů je třeba poznamenat, že na epidemii šikany a na boj s ní nebyly v minulosti z vysokých škol dostatečně odborně vybaveni. Neuspokojivé platové podmínky a nízká prestiž přiznávaná pedagogické profesi je v dalším vzdělávání spíše demotivují a z hlediska životního naplnění frustrují. V dnešní době existuje již řada ucelených postupů pro učitele jak předcházet šikaně, taktéž se mnozí učitelé účastní různých seminářů a přednášek. Zde bych uvedl vzdělávací program, který získal akreditaci MŠMT a to „**Výcvik specialistů ve specifické primární prevenci šikanování**“, kdy jeho realizaci zajišťuje Středisko služeb školám a Zařízení pro další vzdělávání pedagogů Hodonín. Cílem tohoto projektu je teoreticky vybavit a prakticky ověřit a podpořit dovednosti pedagogů, které jim pomohou účinně předcházet a řešit fenomén šikanování na jejich školách. Cílem je najít cestu, jak účinně snížit výskyt šikany na škole, ale také ověřit, jestli struktura nabízeného programu výcviku tento cíl naplňuje.

Zde bych uvedl, že jsem měl možnost nahlédnout do tohoto projektu a dle mého názoru je to kuchařka pro každého učitele, který by se s ní měl seznámit, aby mohl předcházet šikaně na škole a v případě výskytu tohoto patologického jevu si věděl s tímto nebezpečným jevem poradit. Uvedenou problematiku přednášejí lektori Mgr. Renata Ježková – etopedka, odborný pracovník střediska výchovné péče v Brně, poskytuje odborné servisní služby školám v případech výskytu šikanování, zejména pokročilých stádií, v problematice šikanování patří k předním odborníkům ČR dále Mgr. Helena Adamusová – odborný pracovník v oblasti sociální práce a oblastní metodik prevence a její kolegyně Mgr. Milena Mikulková, sociální pedagog, zabývající tematikou sociálního klimatu školy a třídy a výchovným poradenstvím.

Nový trend šikana učitelů

Občasné schválnosti vůči neoblíbeným kantorům patří ke školství už od dob dávno minulých. Ale tak otevřená a drsná šikana, s jakou se občas vůči učitelům setkáváme dnes, nemá obdoby. Sebevědomé skupiny žáků je cíleně ponižují, posmívají se jim, provokují a nevyhýbají se ani fyzickým potupám. Často si to vše bez skrupulí nahrávají na mobil a zveřejňují na internetu. Tam se také objevují okamžiky, kdy učitel selže a říká hlouposti.

Nejznámější případ zesměšnění se stal učiteli v Jablůnce na Vsetínsku, který selhal, když po vyprovokování jednoho žáka zřekl. Pedagog vyvázl s důtkou jen díky tomu, že rodiče napadeného netrvali na policejním stíhání. Žáci, kteří incident natočili mobilem a zveřejnili na internetu, vyvázli bez trestu. Další odstrašující příklad se odehrál na Základní škole v Železném Brodu v Libereckém kraji, kdy učitel, ředitel Jiří Pacholík po „mobilním“ incidentu odešel ze školy a spáchal sebevraždu.

Tyto příklady dokládají, že poměry v šikanování se začínají obracet. Při diskusi k tomuto problému se i kantoři rozdělili na dva tábory, kdy jedna část kantorů hledá vinu na druhé straně, tedy mezi kantory – kdy říkají že učitel je profesionál, který nemusí být ani tak odborníkem na zeměpis či literaturu, ale hlavně na komunikaci s dětmi.

Je pravdou, že kantoři by se měli chránit, proto v poslední době vzniklo několik návrhů, kdy jeden ze základním chtějí předložit školští odboráři a to, aby se učitel stal veřejný činitel. Učitel by měl podle této novinky podobné postavení jako policista či soudní exekutor. Znamenalo by to, že i za vyhrožování učiteli by hrozily dva roky vězení. Doufejme, že tato diskuse jak ochránit učitele nebude dlouho trvat, protože případy které se odehrály v poslední době jsou alarmující a již tak nízká prestiž tohoto zaměstnání by mohla mít za následek, že děti našich dětí by neměl kdo učit.

2. PRÁVNÍ ASPEKTY ŠKOLNÍHO NÁSILÍ

2.1. Školního násilí z pohledu práva

S touto kriminalitou mládeže mám vlastní zkušenosti, kdy pracuji jako policejní komisař na Oddělení obecné kriminality Služby kriminální police a vyšetřování při okresním ředitelství Policie ČR v Břeclavi, kde se zabývám problematikou mládeže a trestnou činností páchanou na mládeži. Z praxe mohu uvést, že vyšetřování a objasňování trestné činnosti mládeže ve školách je od počátku velmi obtížné. V této kapitole bych uvedl několik postřehů z praxe.

Ze subjektivního hlediska hodnotím kriminalitu mládeže, na rozdíl od mnoha jiných názorů tak, že se celková kriminalita mládeže v průběhu posledních pěti letech mnoho nezměnila. Mé tvrzení vychází z porovnání mé práce v průběhu této doby. Co se jistě změnilo, je způsob páchaní, dynamika trestné činnosti. U dětí a mladistvých přibyla brutalita a hlavně lhostejnost jiných. Kriminalita mládeže je jedním z nejzávažnějších společenských problémů současnosti. Podle prováděných průzkumů veřejného mínění patří kriminalita mládeže mezi hlavní ukazatele, které občany znepokojují. Svou roli sehrávají v dnešní době i masmédia. Dle mého názoru sledováním např. televizních seriálů detektivních a kriminálních žánrů, je dáván přímo návod k tomu, jak páchat takovou trestnou činnost, jakého jednání se vyvarovat, aby byla policie zmatena a pachatele neusvědčila. Zvláštní kapitolou je internet, kdy na jedné straně je nezpochybnitelný jeho přínos, coby komunikační dálnice mezi lidmi, ale na druhé straně je nebezpečné, že je možno jeho prostřednictvím vyhledat téměř vše, na co si člověk vzpomene. Je zde tedy možno nalézt stránky s tím nejhorším, co dokáže lidstvo vymyslet, a to ve všech oblastech.

Velmi skrytá zůstává kriminalita dětí, která se odehrává v blízkosti škol a cestou do školy. K tomu napomáhá i fakt, že školy neřeší co se děje cestou do školy a v její blízkosti. Z praxe mám poznatky, že poslední dobou dochází ke kapesním krádežím a loupežím, kdy starší děti požadují po dětech mladších ročníků finanční hotovost, kdy mnohdy jim postačí svačina, 20,-Kč nebo půjčení mobilního telefonu na zavolání kamarádovi. Této problematice není věnována dostatečná pozornost, jakou by

si zasluhovala. Jestliže je poškozený okraden dětmi, které jsou rodiči již vyškoleny jak k samotným krádežím, tak i k chování po krádeži a k chování u výslechu před orgánem činným v trestním řízení, tak tento poškozený nemá žádný zájem, aby věc nahlásil policii. Pokud poškozený má „štěstí“ a viníka chytí, obvykle je verbálně a někdy i fyzicky napadán rodiči těchto dětí, je zastrašován a v závěru trestního řízení raději poškozený pachatele činu jinak trestného „nepoznává“.

Mnohé trestné činnosti by se dalo předejít i ve školách. Ředitelé základních škol si zakládají na tom, že v očích veřejnosti se ví, že na jejich škole nebyla zjištěna žádná šikana. Jde o peníze a boj o žáky. Více žáků = více peněz pro školu. Pokud se tedy vyskytnou problémy s chováním některého žáka, ředitelé a učitelé se snaží problém řešit v rámci svých možností sami snížením známek z chování, třídními a ředitelskými důtkami, poznámkami do žákovské knížky. V případech šikany se poté časem zvyšuje agresivita šikanujícího žáka. Někdy ředitel školy situaci řeší nahlášením problému se žákem oddělení sociálně právní ochrany dětí. Pokud oddělení sociálně právní ochrany dětí dobře pracuje, problém může být vyřešen. Pokud dobře nepracuje, anebo ředitel problém této instituci nenahlásí, situace obvykle vygraduje ublížením na zdraví šikanovaného žáka. Jelikož velmi často spolupracuji s tímto orgánem, tak mohu uvést, že i pracovníci oddělení sociálně právní ochrany dětí si stěžují, že školy v problematice školního násilí s nimi nespolupracují. Možná problémem není, že by učitelé nebo ředitelé ve škole nechtěli řešit šikanu, ale jsem přesvědčen, že mnoho z nich neumí šikanu rozpoznat a následně neumí šikanu řešit. Dnes ještě mnoho učitelů nepovažuje za šikanu, když slabší žák posluhuje silnějším. Šikana má ale svůj děj, začíná to drobnými schválnostmi posmíváním a končí ublížením na zdraví, vydíráním, loupežemi apod. A vyšetřovat šikanu učitelem již vůbec nedoporučuji, neboť s tímto nemá žádné zkušenosti a ve třídě, kde již nějakou dobu působí může být ovlivněn osobní sympatií a šikanu špatně posoudit. Na druhou stranu bych na ochranu učitelů uvedl, že dnešní studenti vědí, že za své chování nebudou potrestáni, protože škola k tomu má pouze omezené pravomoci. Zejména v základním školství je výrazně pocíťována bezmocnost.

Ale abych se vrátil k tématu mé bakalářské práce z trestně právního hlediska šikana není možné postihnout. Šikana jako trestný čin neexistuje, proto je nutné každé jednání pachatele samostatně kvalifikovat, kdy trestný čin je pro společnost nebezpečný čin,

jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně č. 140/1961. Zde bych trochu odbočil k tomu, že v každé společnosti dochází k vývoji, tak jak došlo k vývoji u domácího násilí, které po několika letech diskuse bylo komplexně zpracováno a výsledkem toho je, že dnes tento patologický jev dokážeme přesně popsat a hlavně je srozumitelný i pro širokou veřejnost. Proto má úvaha směřovala k tomu, zda by nebylo možné i oblast šikany dát do lepšího, propracovanějšího a srozumitelnějšího právního rámce. Je pravda, že tato diskuse by se měla spíše odehrávat u našich zákonodárců a odborné veřejnosti zabývající se šikanou a tím nemyslím jenom na školách, protože šikana se v poslední době objevuje i v jiných odvětvích.

Jak již bylo výše uvedeno, trestným činem je pouze takový čin, který splňuje jak materiální, tak i formální znaky trestného činu. To znamená, že i když je naplněna skutková podstata trestného činu, ale tento čin není nebezpečný pro společnost, nejde o trestný čin. Stejně tak čin, který je činem nebezpečným pro společnost, ale nesplňuje formální znaky trestného činu, není možno označit za čin trestný.

A jakých trestných činů se mohou dětští agresori dopustit při šikanování spolužáků? Vzhledem k tomu, že šikana nemá své paragrafové ustanovení v trestním zákoně, jednání je posuzováno podle trestných činů, které se k tomu konkrétnímu jednání spojenému s porušením právních norem vztahují. Trestní zákon školní násilí, šikanu klasifikuje jako:¹³

„Kuplířství (§ 204) – Kdo jiného zjedná, přiměje nebo svede k provozování prostituce, nebo kdo kořistí z prostituce provozované jiným“.

„Ublížení na zdraví (§ 221 a § 222) – Kdo jinému úmyslně ublíží na zdraví“. Důsledkem šikany je ublížení na zdraví, a to buď lehké, nebo i těžšího stupně. Pokud by agresorovi byl prokázán alespoň nepřímý úmysl směřující k usmrcení oběti, mohlo by se jednání být posuzováno i jako vražda (219).

„Omezování osobní svobody (§ 231) – útočník oběti bez oprávnění brání užívat osobní svobodu (např. opakovaně ho zamyká na záchodě)“.

¹³) Zákon č. 140/1961 Sb. – trestní zákon

„Loupež (§ 234) – útočník užije násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí k tomu, aby se zmocnil cizí věci (násilné vymáhání např. věcí, peněz)“.

„Vydírání (§ 235) – útočník nutí svou oběť násilím nebo pod pohrůžkou násilí či jiné těžké újmy k tomu, aby něco konala, opominula nebo strpěla (budeš mi nosit tašku, jinak tě zabiju)“.

„Útisk (§ 237) – jedná se o situaci, kdy útočník již bezprostředně nenapadá svou oběť, ale využívá toho, že oběť sama se ho v důsledku dřívějšího jednání bojí. Útočník tak pouze zneužívá tíseň oběti k tomu, aby něco konala, opomenula nebo strpěla (žák např. dává spolužákovi bez protestů svou svačinu, protože se ho z dřívější doby bojí. Občas se stává, že útočníci tímto způsobem nutí své oběti např. k drobným krádežím ve svůj prospěch)“.

„Znásilnění (§ 241) – násilné donucení (stačí pohrůžka bezprostředního násilí) k pohlavnímu styku (i homosexuálnímu). Tohoto trestného činu se lze dopustit i bez násilí, pokud pachatel využije bezbrannosti oběti“.

„Krádež (§ 247) - útočník si přisvojí cizí věc. Musí zde, ale být splněna podmínka, že buď škoda převyšuje 5.000,-Kč nebo je způsobena vloupáním, nebo pachatel odcizí věc, kterou má jiná osoba na sobě při sobě, nebo se pokusil odcizenou věc uschovat násilím, případně stačí, pokud již byl v poslední třech letech pro trestný čin krádeže potrestán“.

„Poškození cizí věci (§ 257) – útočník úmyslně zničí nebo poškodí věc náležící oběti a způsobí tak škodu převyšující 5000,- Kč“.

Ani rodiče pachatelů šikanování nemusí být zcela nevinní a beztrestní. Trestní zákon stanoví odpovědnost rodičů a to v § 217 ohrožování mravní výchovy. Víím z praxe, že řada rodičů již byla odsouzena za ohrožování mravní výchovy mládeže. Tohoto trestného činu se dopouští ten, kdo vydá, byť z nedbalosti, osobu mladší 18 let nebezpečí zpustnutí tím, že jí umožní vést zahálčivý nebo nemravný život¹⁴.

¹⁴) Zákon č. 140/1961 Sb. – trestní zákon

Zde bych, proto uvedl konkrétní statistiku trestných činů spáchaných nezletilými a mladistvými na okrese Břeclav. Z této tabulky vyplynulo, že shora uvedená trestná činnost nezletilých a mladistvých na školách je v celkovém počtu trestných činů zanedbatelná. V prvním sloupci vidíme celkovou kriminalitu na okrese Břeclav (celkový nápad) v dalším sloupci kolik bylo objasněno případů. Z této položky pak vychází kolik bylo pachatelů nezletilých a mladistvých, kdy je v dalším sloupci uvedeno celkový počet pachatelů uvedené kategorie. V posledním sloupci je uvedeno kolik bylo jednotlivých trestných činů spáchaných ve škole nebo v souvislosti se školou.

Vybraná trestná činnost nezletilých a mladistvých na okrese Břeclav v letech 2007 - 2008

2007

Trestné činy	Celkový nápad	celkem objasněno	z toho spách. nezletilými			z toho spách. mladistvými		
			celkem	tj. %	násilí ve škole	celkem	tj. %	násilí ve škole
Kuplířství	0	0	0	0,00	0	0	0,00	0
Ublížení na zdraví	43	36	1	2,33	0	1	2,33	0
Omezování osobní svobody	7	4	0	0,00	0	2	28,57	1
Loupež	31	10	1	3,23	1	5	16,13	2
Vydírání	16	12	1	6,25	1	1	6,25	1
Útisk	1	1	0	0,00	0	0	0,00	1
Znásilnění	5	3	0	0,00	0	0	0,00	0
Krádeže jiné na osobách	43	15	4	9,30	1	5	11,63	1
Poškození cizí věci	109	24	1	0,92	0	2	1,83	0

2008

Trestné činy	Celkový nápad	celkem objasněno	z toho spách. nezletilými			z toho spách. mladistvými		
			celkem	tj. %	násilí ve škole	celkem	tj. %	násilí ve škole
Kuplířství	3	2	0	0,00	0	0	0,00	0
Ublížení na zdraví	47	32	0	0,00	0	2	6,25	0
Omezování osobní svobody	2	2	1	50,00	0	0	0,00	0
Loupež	32	18	2	6,25	0	7	38,89	3
Vydírání	13	8	3	23,08	1	1	12,50	0
Útisk	0	0	0	0,00	0	0	0,00	0
Znásilnění	5	4	0	0,00	0	0	0,00	0
Krádeže jiné na osobách	20	9	0	0,00	0	3	33,33	2
Poškození cizí věci	81	13	1	1,23	1	1	7,69	1

Zdroj: Statistické sestavy ESK Policejního prezidia ČR

2.2. Postup při výslechu oběti

Na začátku bývá oznámení od oběti, rodičů oběti, školy nebo jiných státních orgánů. Policie nejdříve přijme oznámení a zjistí co se vlastně stalo, kdy je velmi důležité se od oběti dozvědět všechny podrobnosti, proto je nutné při výslechu oběti zohlednit fakt, že vyslýchá děti, mladistvé či osoby blízké věku mladistvých, a měl by se snažit zamezit negativním dopadům výslechu na jejich psychiku. Zvláštnosti výslechu dětí a mladistvých jsou především dány jejich nezrálou osobností. Například věk 15-18 let je považován za kritické údobí v životě člověka, pokud jde o psychický vývoj. Zralost mladistvého se podle výzkumů začíná projevovat kolem 18 roku věku, proto je nutné k těmto aspektům přihlížet při přípravě, provádění i hodnocení výslechu ze strany policisty.

Další důležitou a často diskutovanou otázkou je u výpovědí dětí a mládeže aspekt sugesce. Sugestibilita (schopnost automaticky přijímat cizí názory za své a převádět je do vlastního chování) je mimo jiné závislá i na věku. V dětství je ovlivnitelnost vyšší a s přibývajícím věkem ji ubývá. Zejména děti citlivě reagují na vyslýchajícího. Snaží se vycítit co od nich očekává a vyhovět mu. Proto je důležité při výslechu velmi pečlivě volit otázky tak, aby nebyly návodné nebo sugestivní. Se sugestivními ovlivňováním je nutné počítat zejména v případech, kdy děti nebo mladiství vypovídají vůči některému ze svých kamarádů nebo jiných blízkých osob. Pak se může lehce stát, že vyslýchaná osoba pod vlivem takové sugesce obviní nepravého pachatele nebo naopak jej vyviní.

V této souvislosti je potřebné se zmínit o tzv. autosugesce, tj. vnuknutí představy o možném ději, který si osoba přivlastňuje a vypovídá o něm, jako by jej sama skutečně zažila. Platí, že čím delší je časový odstup mezi výslechem a událostí, tím větší je pravděpodobnost autosugesce. Zejména mladiství za pomoci autosugesce vyplňují mezery v paměti. Z uvedeného plyne praktický požadavek neotálet s výslechem.

Mezi dalšími faktory, které mohou ovlivnit výslech je i postoj k vyslýchané osobě (např. mladistvý je předem odsuzován), svým chováním při výslechu, mimikou apod. Za nepřijatelné lze označit dvě krajnosti, do kterých vyslýchající občas zachází. První

krajnost je uplatňování strohého, úředního tónu, druhá naopak přílišné vybočení hovoru od projednávané události, ve kterých vyslychající ztrácí postavení úředního orgánu, vedoucí ke znevažování vlastní vážnosti a důstojnosti nebo ke zlehčování situace. Samotné vnější prostředí i atmosféra výslechu dítěte nebo mladistvého jako svědka by měly být uspořádány tak, aby navazovaly pocit bezpečí, důvěry a klidu.

Proto je nejdříve nutné uvést základní pravidla přístupu k výslechu těchto osob:

- uvědomit si, jakou osobu mám před sebou.
- osobu mladší 15 let přiměřeně poučit.
- věnovat dostatečnou pozornost navázání kontaktu, navodit atmosféru důvěry.
- vyvarovat se sugestivních a návodných otázek
- volit slovník, kterému dítě rozumí, vyvarovat se odborných výrazů.
- pečlivě zvažovat okruh osob přítomných při výslechu.
- k výslechu raději přibrat psychologa, než zástupce školy.
- využít spontánnosti výpovědi, zásadně nepřerušovat.
- ztratí-li se pozornost dítěte a tím i kontakt, přerušit výslech, odvést pozornost na jiné neutrální téma, případně se snažit opětovně kontakt navázat a teprve poté pokračovat ve výslechu.
- vyvarovat se opakování výslechu dítěte¹⁵.

2.3. Postup trestního řízení u podezřelého mladistvého

Jak jsme si v minulé kapitole řekli na začátku bývá oznámení a policie zjistí co se vlastně stalo. Jestliže policie zjistí v dané věci podezření, že byl spáchán trestný čin, tak zahájí úkony v trestním řízení dle § 158 odst. 3 trestního řádu. Zpravidla to bývá po výslechu poškozeného. Následně se provede šetření v dané věci tj. ohledání místa činu, případně zajistí důkazy. Dále policisté přistoupí k výslechům svědků a to ve smyslu ustanovení § 158 odst. 5,8 trestní řádu, a to proto, že uvedená výpověď

¹⁵⁾ Chmelík J. Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži Praha 1998, str. 95

může být svědkovi přečtena před soudem. V případě, že dojde ke sdělení obvinění konkrétní osobě se tyto výsledky svědků (pokud nebyly provedeny jako neopakovatelný úkon za přítomnosti soudce) opakují za přítomnosti advokáta obviněného.

V případě, že již byla věc po všech stránkách dostatečně ze strany policie zadokumentována, postačuje mladistvého podezřelého vytěžit na úřední záznam ve smyslu ustanovení § 158/1 trestního řádu, zejména pokud se dozná a nevystane potřeba provádět další úkony ve smyslu trestního řádu. Další úkony s mladistvým podezřelým do doby, než mladistvý bude mít obhájce, provádět nelze. Nelze tedy provést ani výslech mladistvého podezřelého ve smyslu § 158 odst. 3 písm. a) odst. 5 trestního řádu. V této fázi je nutno kontaktovat podezřelého mladistvého a jeho právní zástupce, aby si sami zvolili obhájce a pokud tak sami neučiní a sdělí, že obhájce sami volit nebudou, je nutno se obrátit na okresní soud, aby mladistvému podezřelému ve smyslu § 38 odst. 1 trestního řádu s odvoláním na § 42 odst. 2 Zákona č. 218/2003 obhájce ustanovil. Další úkony v trestním řízení s mladistvým budou možné až po ustanovení obhájce. Obhájce mladistvého musí být o všech úkonech trestního řízení vyzooměn a má právo se všech úkonů účastnit.

Zde bych uvedl, že policisté když zjistí jako pachatele osobu mladistvou mohou ji pouze vytěžit k dané věci a poučit ji o svých právech zejména na právo o ustanovení obhájce. I když se podezřelý mladistvý k činu přizná, nemá tento protokol velký význam. V případě důkazní nouze, kdy tato osoba v první fázi policii nesdělí další skutečnosti, které by opravňovaly zahájit trestní stíhání a po následném ustanovení obhájce tento sdělí klientovi, aby nadále ve věci nevyprávěl, neřekne policii v podstatě nic. V dalších případech mladistvý stejnou chybu již neudělá a od začátku s policií nespolupracuje a dostává se do postavení, že se mu nemůže nic stát a policisté jsou na něj krátcí, začíná být arogantní. Takové chování a poznatky pak prezentuje svým vrstevníkům. Nemyslím si tedy, že by v tomto případě mělo trestní řízení preventivní a výchovný charakter, tak jak zamýšlel autor tohoto zákona

3. Z. č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

V této části se zabývám právními aspekty speciálního zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, který nabyl účinnost ke dni 1. 1. 2004. Zákon komplexně upravuje hmotněprávní i procesní aspekty trestání mládeže, nově zavádí systém specializovaných soudů mládeže a vymezuje škálu možných reakcí na trestnou činnost mládeže. Kromě mladistvých se vztahuje rovněž na děti mladší 15 let, které nejsou trestně odpovědné a dopustí se jednání jinak trestného.

Kdybychom zákon blíže specifikovali, dá se tedy říct, že je lex specialit k zákonu č. 140/1961 Sb., trestnímu zákonu, a zákonu č. 141/1960 Sb., o trestním řízení soudním neboli trestním řádu. Zákon historicky navazuje na myšlenky a instituty Zákona č. 48/1931 Sb. a n., o trestním soudnictví nad mládeží. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je vystaven na zvláštních zásadách a odlišné terminologii než obecné trestně právní předpisy. Jeho účelem je zejména vychovat pachatele a předejít jeho další trestné činnosti.

3.1. Základní zásady

Každá právní norma je založena na zásadách, jež se pro tuto normu stávají základními principy, vůdčími idejemi a umožňují tak pochopit smysl, podstatu a cíl, kterého má být aplikací normy dosaženo. Je to i v tomto případě, kdy jsou základní zásady shrnuty do následujících bodů které jsou uvedeny v § 3 z. č. 218/2003 Sb., a to:

(1) Nikdo nemůže být podle tohoto zákona postižen za čin, který nebyl trestný podle zákona v době, kdy byl spáchán, a jen tento zákon v návaznosti na trestní zákon stanoví, které jednání je proviněním, a sankce a způsob jejich ukládání, směřující především k obnovení narušených sociálních vztahů, začlenění dítěte mladšího patnácti let nebo mladistvého do rodinného a sociálního prostředí a k předcházení protiprávním činům.

(2) Trestní opatření lze použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu tohoto zákona.

(3) Opatření uložené podle tohoto zákona musí přihlížet k osobnosti toho, komu je ukládáno, včetně jeho věku a rozumové a mravní vyspělosti, zdravotnímu stavu, jakož i jeho osobním, rodinným a sociálním poměrům, a musí být přiměřené povaze a stupni nebezpečnosti spáchaného činu. Politické, národní, sociální nebo náboženské smýšlení mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let, jeho rodiny nebo rodiny, v níž žije, anebo způsob výchovy mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let nemůže být důvodem k uložení opatření podle tohoto zákona.

(4) V řízení podle tohoto zákona je třeba postupovat s přihlédnutím k věku, zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti osoby, proti níž se vede, aby její další vývoj byl co nejméně ohrožen a aby projednávané činy a jejich příčiny i okolnosti, které je umožnily, byly náležitě objasněny a za jejich spáchání byla vyvozena odpovědnost podle tohoto zákona. Řízení je přitom třeba vést tak, aby působilo k předcházení dalším protiprávním činům. Orgány činné podle tohoto zákona přitom spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

(5) V řízení podle tohoto zákona je třeba chránit osobní údaje osoby, proti níž se řízení vede, a její soukromí, aby každá taková osoba byla chráněna před škodlivými vlivy, a při dodržení zásady, že je považována za nevinnou, dokud její vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

(6) Každé dítě mladší patnácti let nebo mladistvý, nestanoví-li tento zákon jinak, má právo na to, aby jeho čin byl projednán bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě soudem pro mládež.

(7) Řízení podle tohoto zákona musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění.

(8) Soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby působící v trestních věcech mládeže musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží.¹⁶

3.2. Opatření ukládaná nezletilým pachatelům

V současné době je nejen u nás často rozpoutána diskuse o hranici odpovědnosti dětí, kdy se stále více lidí, i z řad odborné praxe, přiklání k názoru, že hranice trestní odpovědnosti by měla být snížena ze současných 15-ti let minimálně na hranici 14 let. Na tuto diskusi reagovala i Poslanecká sněmovna, která schválila novelu trestního zákona a snížila hranici trestní odpovědnosti mladistvých ze současných 15 let na 14 let. Pro zajímavost tato úprava se vrací k věkové hranici, která byla stanovena již prvorepublikovým zákonem. Stejnou úpravu přijalo v nedávné době i Slovensko.

Pro snížení hranice trestní odpovědnosti mladistvých svědčí i fakt, že mnoho mladistvých pachatelů trestné činnosti se podobných činů dopustilo ještě před dovršením 15-ti let věku, kdy za tyto činy nebyli stíháni vzhledem k nízkému věku. Možné snížení hranice trestní odpovědnosti tedy nelze chápat jen jako represivní reakci na stávající stav, ale i jako účinný prostředek preventivní. Dnešní mládež má totiž v nesrovnatelné míře lepší sociální zázemí i přístup k informacím, a také výuka na školách je zákonitě efektivnější. Co se týká emočních aspektů, dnešní děti zahajují sexuální život dříve než jejich rodiče, proto s myšlenkou snížení věkové hranice plně souhlasím.

Ale aby tady nevznikl dojem, že děti jsou úplně beztrestné. Na děti a jejich skutky pamatuje zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který nabyl účinnosti ke dni 1. 1. 2004. Zákon nově zavádí systém specializovaných soudů mládeže a vymezuje škálu možných reakcí na trestnou činnost mládeže. Kromě mladistvých se vztahuje rovněž na děti mladší 15 let, které nejsou trestně odpovědné a dopustí se jednání jinak trestného.

¹⁶) § 3 Zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let upravuje hlava třetí Zákon o soudnictví ve věcech mládeže (§ 89 až § 96). Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vychází ze zásady, že na každý čin, a to i na čin jinak trestný, je třeba adekvátně reagovat, a proto stanoví v § 5 odst. 2, že dopustí-li se mladistvý, který není trestně odpovědný z důvodu nízké rozumové a mravní vyspělosti, činu jinak trestného nebo není-li z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, lze vůči němu použít obdobně postupů a opatření uplatňovaných podle tohoto zákona u dětí mladších patnácti let. Pokud zákon uvádí, že mladistvý není z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, má zde na mysli případy, kdy je nepřičetný podle obecného ustanovení § 12 trestního zákona.

Opatřeními uplatňovanými podle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže u dětí mladších patnácti let se rozumí opatření taxativně vymezená v § 93 odst. 1 cit. zákona, tedy:

Dohled probačního úředníka

Vyslovení probačního dohledu nad dětmi mladšími patnácti let přichází v úvahu pouze v závěru řízení podle hlavy třetí Zákona o soudnictví ve věcech mládeže, a to v konečném meritorním rozhodnutí. Nelze jej tedy uložit v průběhu řízení před vynesením takového rozhodnutí. Dohled probačního úředníka je odlišný u kategorie mladistvých a dětí mladší patnácti let. Zatímco u dohledu vykonávaného nad mladistvým je jednou z jeho základních charakteristik povinnost mladistvého dostavovat se k probačnímu úředníkovi, dítěti mladšímu patnácti let a trestně neodpovědnému mladistvému dle z. č. 218/2003 Sb. takovou povinnost nestanoví a naopak zavazuje probačního úředníka k jeho pravidelným návštěvám v bydlišti a ve škole.

Zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže výslovně požaduje, aby výchovný program byl prováděn ve střediscích výchovné péče. Vzhledem k tomu, že podle § 2 odst. 2 zákona č. 109/2002 Sb. (o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních) je

středisko výchovné péče „školským zařízením pro preventivně výchovnou péči“, musí se jednat o zařízení zapsané do školského rejstříku. Jiný subjekt není oprávněný k tomu, aby zajišťoval programy výchovného typu určené dětem s delikventními projevy chování, pokud jsou ukládaná podle Zákona o soudnictví ve věcech mládeže jako opatření ve smyslu § 93 odst. 1 písm. b), ač by jinak co do svého obsahu splňovaly všechny ostatní (odborné) požadavky.

Ochranná výchova

Toto opatření představuje nejvýraznější zásah do poměrů dítěte. Ochranná výchova je soudem pro mládež uložena obligatorně v případě, že dítě spáchalo čin, za nějž trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu, a učinilo tak po dovršení dvanáctého roku svého věku, avšak dříve než dovršilo patnáct let věku. Fakultativně může soud pro mládež uložit ochrannou výchovu dítěti mladšímu patnácti let (a to i mladšímu než dvanáct let), odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy. Dítěti může být současně uloženo i více opatření, je-li to potřebné k dosažení účelu.

Naším prvořadým cílem by mělo být zajistit dítěti takové podmínky, aby se naše děti patologického jednání nedopustili. Zde vidím rodinu jako základní stavební jednotkou společnosti. Každá společnost je tedy tvořena mnoha rodinami, ve kterých se rozhoduje o celkovém stavu společnosti. Je-li tedy ve společnosti stále se zvyšující počet trestných činů, roste-li veřejné násilí a brutalita, musíme logicky příčinu hledat právě v rodině. Naopak, pokud bude rodina zdravá, plně funkční, lze očekávat, že taková bude i celá společnost.

Rodina nese vůči společnosti odpovědnost za řádný vývoj každého jedince. Mezi její hlavní funkce patří funkce výchovná a socializační. Rodina je první sociální prostředí, do kterého se jedinec dostává. Rodina tak jedinci zprostředkovává získání prvních znalostí, zkušeností i sociálních návyků, bez nichž by byl život ve společnosti nemožný. Rodina předává jedinci vzorce chování, které jsou očekávány od každého člena společnosti. Zkušenosti, získané v dětství v rodině, zásadním způsobem ovlivňují tvorbu kladných, ale i záporných charakterových rysů a mají zásadní význam pro výběr životních cílů a prostředků pro jejich dosažení.

Chceme-li úspěšně bojovat s kriminalitou, musíme zabezpečit především odpovídající socializaci a výchovu nejmladší generace v rodinách. Je potřeba začít v co nejranějším věku, v pozdějším věku nejsou tyto účinky již tak přesvědčivé.

3.3. Opatření ukládána mladistvým pachatelům

Trestní odpovědnost mladistvých vychází ze Zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Mladistvým pachatelům jsou ukládány pouze opatření, které jsou zaměřeny do budoucnosti a přispívají k předcházení trestné činnosti a až na výjimky nemají represivní povahu. Smyslem ukládání opatření není tedy represivní působení, nejsou zaměřeny přímo proti mladistvému pachateli, ale na řešení konkrétní situace pachatele mladistvého tak, aby byla společnost ochráněna před trestnou činností. Zákon obsahuje nejen některé tresty, které se nazývají trestní opatření, ale i mírnější výchovná a ochranná opatření. Opatření v sobě sice zahrnuje nebo může zahrnovat určitou újmu, ale jeho hlavním obsahem je aktivní zacházení a působení na mladistvé pachatele. Při projednávání protiprávních činů mladistvých je prioritní uplatnění alternativních způsobů řízení (odklonů).

Hlavním smyslem alternativních způsobů řešení trestních věcí mladistvých, které zprostředkovávají pracovníci Probační a mediační služby, je odstraňování konfliktů stavů po objasnění příčin trestné činnosti, tedy především vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným a poškozeným.

Účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i ochrana mladistvých pachatelů před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění.

Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění. Provinění je formou delikvence mladistvých, která koresponduje s trestným činem dospělých osob. Pro jeho posouzení platí trestní zákon s výjimkami stanovenými v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost se určuje shodně podle ustanovení trestního zákona, ale současně Zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanoví, že musí být vyšší než malý.

Mladistvým pachatelům mohou být v důsledku spáchání provinění uložena tato opatření :

Výchovná opatření

Výchovná opatření mají usměrňovat způsob života mladistvého a tím podporovat jeho výchovu. Tato opatření je možné uložit již od počátku nebo průběhu trestního řízení, které je proti mladistvému vedeno, ale ještě před rozhodnutím o vině. Podmínkou k tomuto postupu je však souhlas mladistvého, který může až do pravomocného skončení věci kdykoliv odvolat. Výkon ochranného opatření tím končí. Výchovné opatření před soudem ukládá soud, v přípravném řízení státní zástupce. Soud může uložit výchovná opatření bez souhlasu mladistvého. Jedinou výjimkou je výchovné opatření probační program, kdy podle ustanovení § 17 odst. 2 z. č. 218/2003 Sb. soud pro mládež může uložit mladistvému povinnost podrobit se probačnímu programu, jestliže mladistvý souhlasí se svou účastí na něm.

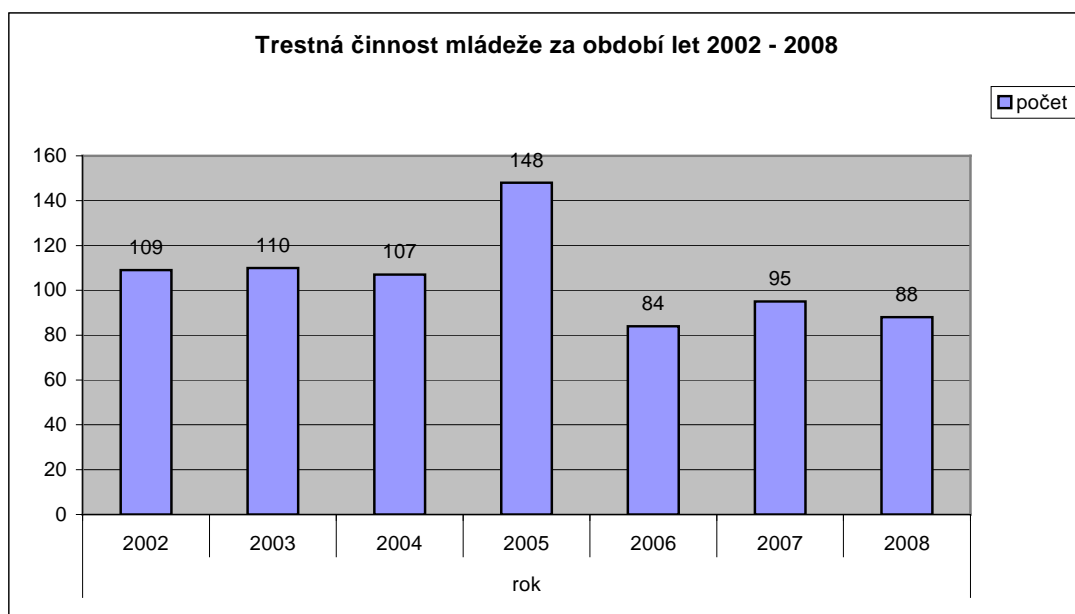
Ochranná opatření

Účelem ochranných opatření (ochranného léčení, zabránění věci a ochranné výchovy) je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před páchaním provinění mladistvými. Ochranná výchova trvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku. Vyžaduje-li to zájem mladistvého, může jí soud prodloužit až do dovršení jeho devatenáctého roku. K rozhodnutí o prodloužení ochranné výchovy však musí dojít ještě před dovršením osmnáctého roku věku mladistvého. Ochranná výchova může být kdykoliv změněna v ústavní výchovu.

Trestní opatření

Trestní opatření lze použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení provinění, by zřejmě nevedly k dosažení účelu ZSVM, přičemž v rámci nich je třeba dát přednost opatřením nespojených s bezprostředním odnětím svobody. Tento přístup k řešení trestné činnosti mladistvých je projevem zásady pomocné úlohy trestní represe. U trestních opatření nespojených s odnětím svobody totiž ve zvýšené míře vystupují prvky individuální prevence zaměřené na resocializaci a rehabilitaci mladistvých pachatelů provinění. Pro sféru soudnictví ve věcech mládeže je charakteristické, že vytváří široký prostor pro ukládání trestních opatření nespojených s odnětím svobody.

Zde bych, proto uvedl konkrétní statistiku trestných činů na okrese Břeclav, kdy je vidět, že v poslední době došlo k určitému poklesu trestné činnosti mládeže. Je otázkou zda za uvedeným poklesem této trestné činnosti je prevence, nebo neschopnost policie tuto kriminalitu mladistvých objasňovat. Proto je nutné tuto statistiku vidět pouze jako orientační s tím, že k určitému vývoji i v této oblasti kriminality dochází, ale nelze to zhodnotit pouze na základě jednoho grafu.

Zdroj: Statistické sestavy ESKK Policejního prezidia ČR

4. Šikana a její možné občansko právní důsledky

Je-li v souvislosti s šikanou způsobena materiální škoda (např. zničení věcí, oděvů, školních pomůcek apod.), je možno žádat náhradu škody v občanskoprávním řízení. Tohoto řízení se použije též, odkáže-li soud v trestním řízení poškozeného s nárokem o náhradu škody na občanskoprávní řízení. Každý odpovídá za škodu, kterou způsobil porušením právní povinnosti (§ 420 občanského zákoníku).

Pro vznik občanskoprávní odpovědnosti za škodu musí být splněny tyto čtyři znaky:

1. protiprávní jednání - porušení právní povinnosti (tj. někdo jedná v rozporu s právem, např. neoprávněně poškodí něčí věc, která mu nepatří, ublíží někomu na zdraví apod.), naproti tomu oprávněným porušením právní povinnosti by bylo ublížení na zdraví v rámci nutné obrany či krajní nouze (napadený v rámci přiměřené sebeobranou způsobí újmu na zdraví či věcech).
2. škodlivý následek - vzniklá škoda
3. příčinný vztah mezi protiprávním jednáním a vzniklou škodou
4. zavinění toho, kdo škodu způsobil, a to buď úmyslné, nebo nedbalostní, odpovědnosti se zproští ten, kdo prokáže, že škodu nezavinil.

Navíc musí být u pachatele dostatečně vyvinuta rozumová a volní složka, tj. musí být schopen rozpoznat a ovlivnit své jednání (viz níže).

4.1. Odpovědnost za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání.

Pachateli šikany jsou mnohdy nezletilí, což může vést k tomu, že nebude splněna jedna z podmínek odpovědnosti a to dostatečná rozumová a volní složka pachatele

- tedy že ten, kdo škodu způsobil, nebyl schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání a rozhodnout se pro tu, která je v souladu s právem.

Po dětech (např. nižšího věku), kteří ještě plně nechápou důsledky svého jednání, by proto nebylo spravedlivé žádat náhradu škody. Aby tímto faktem nebyl ohrožen nárok na náhradu škody poškozeného, stanoví občanský zákoník v § 422 odst. 1, že není-li ten, kdo způsobil škodu pro nezletilost nebo pro duševní poruchu, schopen ovládnout své jednání nebo posoudit jeho následky, odpovídá za škodu ten, kdo je povinen vykonávat nad ním dohled.

Pokud nezletilý byl schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, v reálu může jen stěží škodu nahradit, proto podle zákona odpovídá s ním společně a nerozdílně opět ten, kdo je povinen nad ním vykonávat dohled.

Subjekty odpovědnosti podle § 422 OZ jsou jednak ti, kdo zanedbali dohled (dozor), založený zákonem či úředním rozhodnutím, jednak nezletilí či ti, kteří jsou stíženi duševní chorobou.

Ti, kdo zanedbali dohled (dozor) jsou zejména rodiče, resp. osvojitelé, opatrovník pěstouni, osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy dle § 45 odst. 1 zákona o rodině. Navštěvují-li žáci školu, potom povinnost dohledu přechází na školu (v době vyučování, ale i o přestávkách, na školních akcích apod.).

Odpovědnost se pak může projevit v této formě:

- dohlízející (škola v době vyučování popř. rodiče) tak nezletilci odpovídají společně a nerozdílně (solidárně), jsou-li splněny předpoklady odpovědnosti jak u nezletilých, tak u dohlízejících (např. povinnost dohledu nad nezletilými trvá až do jejich 18-ti let), mezi sebou se vypořádají podle své účasti na škodě. (§ 439)

- nezletilí (bez ohledu na věk) odpovídají výlučně, pokud byli schopni posoudit následky svého jednání a ovládnout je, a ten, kdo měl nad nimi vykonávat dohled, prokáže, že náležitý dohled nezanedbal.
- dohlížející je odpovědný výlučně, není-li nezletilý vůbec schopen toto jednání ovládnout či posoudit jeho následky (např. velmi malé děti).

Ten, kdo byl povinen dozor vykonávat, se odpovědnosti za škodu může zprostit, pokud prokáže, že dohled nezanedbal. Náležitým dohledem se nerozumí stálé hlídání nezletilého, ale učinění přiměřených opatření, která je třeba posuzovat vždy v konkrétním případě.

Škola odpovídá poškozenému za škodu jako právnická osoba, ta pak následně vymáhá nárok na zaměstnanci, který dohled zanedbal v rámci pracovněprávního poměru. Škodu je potom možno vymáhat buď na škole (došlo-li by ke škodě v době, kdy škola měla povinnost dohledu) a pokud by se tato zbavila odpovědnosti (prokázala by, že nezanedbala dozor), pak přímo na pachateli, resp. jeho zákonných zástupcích.

Zvláštní druh odpovědnosti je uveden v zákoně č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Jedná se o zvláštní druh odpovědnosti, který nastupuje v případě vadného úředního postupu či rozhodnutí při výkonu veřejné správy (tj. buď státní správy či samosprávy).

4.2. Ochrana osobnosti

Při šikanování často dochází k slovnímu napadání, urážkám, ponižování před ostatními apod. Zde přichází v úvahu ochrana osobnosti dle občanského zákoníku. Jsou známy případy, kdy se oběť šikany (respektive její rodiče) domáhají vyšetření šikany, potrestání agresorů a vyvození důsledků ve škole. Mnohdy se stanou terčem dalších útoků ze strany pedagogů či ředitele, kteří odmítají odpovědnost za šikanu, a kteří oběti

obviňují z toho, že šikanu zveličují, přehánějí apod. Stávají se tak paradoxně „dvoji obětí“ jednak přímé šikany a následné šikany ze strany ostatních spoluobčanů či školního vedení. Mnohdy útoky a urážky dosáhnou takové intenzity (např. výslovné urážky, jednoznačně nepravdivé informace, použití tisku, televize apod.), kdy je snižována lidská důstojnost či vážnost osoby ve společnosti, a je tak zasahováno do práva na ochranu osobnosti. Jedná se zejména o různé pomlouvání, rozšiřování nepravdivých informací o poškozeném či jeho rodičů, osočování.

Ochranu osobnosti poskytuje vedle práva trestního zejména právo občanské v § 11 an. Občanského zákoníku. Fyzická osoba má právo na ochranu osobnosti, zejména života, zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy. Generální klauzule se však neomezuje na aspekty uvedené v § 11 Občanského zákoníku. Její záběr je širší.

V souvislosti se šikanou přichází v úvahu ochrana těchto osobnostních práv:

- právo na tělesnou integritu (ochrana života a zdraví)
- právo na osobní svobodu – ochrana je poskytována též jinými právními předpisy (např. trestní zákon)
- právo na občanskou čest a důstojnost - ochrana spočívá zejména v zákazu neoprávněných zásahů na cti či důstojnosti. Při urážce na cti se vyžaduje, aby pomluva či jiný zásah byly nepravdivé a dosáhly určité intenzity, která je schopna snížit vážnost napadené osoby ve společnosti.
- právo na podobu a právo k podobizně (podobiznou je jakékoliv hmotné zachycení člověka např. obrazem, fotografií)
- právo na slovní projevy (právo uplatnit svůj slovní projev)
- právo na soukromí - právo jednotlivce rozhodnout, v jakém rozsahu mají být skutečnosti týkající se jeho soukromého života zpřístupněny ostatním. Právo na soukromí může ohrozit zveřejnění či rozšíření nejen nepravdivých, ale i pravdivých informací.

Jednotlivé prostředky ochrany osobnosti uvádí § 13 občanského zákoníku. Fyzická osoba má žalobou na ochranu osobnosti právo domáhat se zejména:

- aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti
- aby byly odstraněny následky těchto zásahů
- aby jí bylo poskytnuto přiměřené zadostiučinění (tím může být nejen např. veřejná omluva, ale i peněžité zadostiučinění v případě, že byla značně snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti). Výši škody určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo.

Kdo neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti způsobí škodu (materiální), např. v důsledku pomluv dojde ke ztrátě zaměstnání, odpovídá za ni podle ustanovení občanského zákoníku o odpovědnosti za škodu. Tato většinou materiální škoda přistupuje k morální újmě, která byla způsobena zásahem do práva na ochranu osobnosti a náhradu za tuto škodu lze požadovat vedle peněžitého zadostiučinění.

Náhradu škody je třeba uplatnit u soudu (podáním žaloby) do určité doby - nejpozději do dvou let ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá. Jinak se nárok promlčí. Nejpozději se právo na náhradu škody promlčí za tři roky, a jde-li o škodu způsobenou úmyslně, za deset let ode dne, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla; to neplatí, jde-li o škodu na zdraví.

Jinak řečeno, nejpozději po těchto třech letech od škodné události se právo promlčí (i kdyby se poškozený o škodě nedozvěděl). V rámci této tříleté lhůty běží tzv. subjektivní promlčecí lhůta, a to od okamžiku, kdy se poškozený o škodě dozvěděl. Pokud do dvou let od tohoto zjištění nárok neuplatní, pak se právo promlčí. U škody na zdraví se však výlučně uplatňuje subjektivní promlčecí lhůta.

5. Prevence a jeho řešení

Předně je třeba zmínit, že z části se šikanování vyskytuje u dětí a mládeže jako přechodný jev. Typickým příkladem jsou různé zlomyslnosti a klukoviny. Přesto je na místě velká ostražitost ze strany učitele, vychovatele, mistra, rodiče a trenéra, aby se z těchto „nevinných hrátek“ v budoucnosti nevyvinulo sociálně patologické chování. K tomu má také posloužit soubor opatření k prevenci a řešení šikanování.

Mezi řešení šikany, možnosti, jak předcházet a čelit šikanování patří pestrá paleta opatření, přístupů, zásad, metod a prostředků. Samozřejmě součástí preventivních opatření je informování žáků o linkách důvěry, včetně sdělení kontaktních adres a telefonních čísel, na která se mohou obrátit. Alfou a omegou prevence šikanování je hledání cest, jak ovlivnit specifické rizikové faktory jak u šikanování, tak u šikanující a vytváření zdravého veřejného mínění třídy, školy a skupiny, ve které dochází či může docházet k šikaně. Podobně jako v případě jiných kázeňských, výchovných problémů, rovněž u šikany platí, že účinnější a zároveň také jednodušší a levnější, je zlu předcházet, než ho následně odstraňovat.

5.1. Druhy prevence šikany

V oblasti šikanování se rozlišuje prevence primární, sekundární a terciární která v současné době prakticky neexistuje.¹⁷

Primární prevence se uplatňuje v případech, kdy k šikaně dosud nedošlo. Spočívá ve výchově harmonické osobnosti dítěte, v informovanosti dětí, rodičů a veřejnosti o šikaně, preventivních aktivitách ve školách (pěstování zdravého sebevědomí, samostatnosti). Účinnými prostředky primární prevence jsou přirozené součásti komunity jako např. celoškolní setkání, školní parlament, třídní samosprávy či spolusprávy. Nejlepší ochranou proti šikanování je budování otevřených, kamarádských a bezpečných vztahů mezi členy školního společenství, školní komunity.

¹⁷⁾ Bendl, S. Prevence a řešení šikany ve škole, Praha 2003

Sekundární prevence se uplatňuje v situacích, kdy k šikaně už došlo a kde musí být použita taková opatření k nápravě, aby se problémy už znovu neobjevily. Řadíme sem včasnou diagnostiku, bezodkladné vyšetření šikany, pedagogická opatření (ochrana oběti před dalším násilím, rozhovor s rodiči obětí, jednání s rodiči agresorů, komunikace s ostatními rodiči, jednání s kolektivem třídy), včetně výchovné práce s agresory (postihy, monitorování, tlumení agresivních sklonů, pochvala za zvládnutí impulzivity v provokující situaci, výcvik sociálních dovedností, zaměstnání vhodnou činností).

Terciární prevence je v současné době v oblasti šikanování prakticky na začátku. Nejdříve je nutné nebezpečného iniciátora brutální kriminální šikany ze školy vyjmout a pak se zabývat následnou péčí, která přichází po odpykání trestu, nebo i během něho a je zaměřena na zabránění recidivy, tedy opakovaného antisociálního chování. Zabezpečuje se zejména činností občanských sdružení (projekt Lata apod.), jejich formy streetworku, SVP (Střediska výchovné péče) a další resocializační programy institucí pro výkon trestu jako jsou věznice, DDÚ, DDM (diagnostické ústavy pro děti a mládež), DVÚ- dětský výchovný ústav, VÚM- výchovný ústav pro mládež)¹⁸.

5.2. Minimální preventivní program

Základním nástrojem, který máme k dispozici pro realizaci preventivní strategie na školách a v školských zařízeních je minimální preventivní program, který poukazuje na fakt, že základním principem strategie prevence sociálně patologických jevů je výchova dětí a mládeže ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti. V podmínkách současné informační revoluce patří mezi základní potřeby a dovednosti člověka zejména schopnost komunikace, schopnost týmové práce, dostatek sebedůvěry a dobrá odolnost vůči stresu. Nemalé části mladých lidí se nedaří z různých důvodů vyrovnat se přiměřeně a zodpovědně s osobními a sociálními požadavky, konflikty, školními problémy a různými náročnými životními situacemi. Zástupným řešením pak pro ně bývá zneužívání drog a alkoholu, záškoláctví,

¹⁸) Bendl, S. Prevence a řešení šikany ve škole, Praha 2003

šikana, vandalismus a další formy nežádoucího chování spadající do oblasti společensko patologických jevů.

Působení na mladou generaci musí mít charakter výchovně vzdělávací. Musí jít o proces vytváření a upevňování morálních hodnot, zvyšování sociální kompetence dětí a mládeže, o rozvoj dovedností, které vedou k odmítání všech forem sebeustrukce, projevů agresivity a porušování zákona.

Škola a školská zařízení na sebe musí vzít povinnost poskytovat nabídku takových činností a podmínek, které vedou k získání potřebných sociálních dovedností. Musí ve zvýšené míře převzít i výchovnou roli, protože dnešní rodina v tomto směru mnohdy plní jen některé ze svých někdejších základních funkcí.

Hlavním cíle minimálního preventivního programu v oblasti prevence na školách a ve školských zařízeních je celoškolská realizace programu. Dobrá celoškolská strategie pomáhá optimalizovat sociální klima školy a zaměření proti sociálně patologickým jevům se stává součástí školní kultury. Musí postihovat všechny hlavní účastníky života školy. Z tohoto pohledu je významná i účast výchovných poradců a třídních učitelů, ale i ostatních pedagogů a zaměstnanců škol a školských zařízení, na procesu preventivních aktivit.

Vzhledem k tomu, že minimální preventivní program vychází z pokynu MŠMT, č.j.:1454/2000-51 jsem se rozhodl navštívit Základní školu a Střední odborné učiliště, které se nachází v okolí a zjistím, zda mají vlastní MPP pro jejich školu. Při návštěvách škol jsem vždy kontaktoval ředitele školy s tím, že jsem mu vysvětlil, že píši bakalářskou práci na téma „Právní aspekty školní šikany“ a že mám zájem nahlédnout do MPP. Po prvních žádostech jsem byl zaskočen, protože ředitelé škol mi na mou žádost odpověděli, že je to interní záležitost školy, a preventivní program mi neukážou. Já jsem se pokoušel argumentovat tím, že uvedená věc je veřejná a některé školy dokonce MPP zveřejňují na svých internetových stránkách, aby přilákaly nové studenty. Po počátečním neúspěchu přineslo mé snažení ovoce a na jedné nejmenované malé základní škole jsem se setkal s úplně opačným přístupem, kdy MPP mi mladý ředitel školy rád poskytl. Pouze mě upozornil, že pokud chci MPP zveřejnit musím veškeré data a jména z preventivního programu vymazat. Nakonec

se mi podařilo získat i MPP Středního odborného učiliště, které mi poskytl manžel kamarádky. Na základě vstřícnosti několika molo lidí za co jim děkuji mohu do přílohy č. 4 a č. 5 dát MPP základní školy a SOU.

5.3. Můj podíl na prevenci

K tomu, abychom mohli účinně omezovat negativní vlivy zejména sociálních příčin páchaní trestné činnosti u dětí a mládeže, musíme se těmto dětem a mladistvým věnovat komplexně. Nestací pouze školní aktivity, ale musíme dětem a mládeži nabídnout barevnou škálu trávení volného času. Do této prevence jsem se zapojil i já a spolu s kamarádem vedeme oddíl mládežnické kopané dětí ve věku 9 až 12 let. Při tomto trénování mi hodně pomáhají zkušenosti získané studiem vysoké školy oboru sociální pedagogiky. Kdy mohu uplatnit poznatky získané tímto studiem v praxi a aplikovat je na dětech a mládeži.

Zpočátku jsem si myslel, že děti budu učit různé fotbalové triky a předávat zkušenosti v oblasti fotbalu. Ale po nějaké době jsem zjistil, že nemalou součástí tréninků je suplování rodičů při výchově dětí. Děti jsme učili základním komunikačním dovednostem (děti se oslovovaly vulgárními výrazy typu „pičo, vole“), schopnostem vytvářet přátelské vazby a nenásilnému zvládnání konfliktů. Nejtěžší a nejdůležitější úkol bylo scelit tyto děti do jedné party, aby se vytvořilo pozitivní sociální prostředí a vazby mezi hráči, kdy jeden pomůže druhému při různých nácvicích, které nezvládá.

Závěrem bych chtěl uvést, že sociální pedagogika přispěla k mému většímu rozhledu v oblasti výchovy a vzdělávání dětí a mládeže jak v mém soukromém životě, tak při působení ve volnočasových aktivitách. Uvítal bych, kdyby se studium rozšířilo o předmět Pedagogika volného času, která se zabývá obsahem, formami a prostředky edukačních aktivit pro kultivaci individuálně a společensky prospěšného využívání volného času. Výchova k hodnotnému využívání volného času plní i preventivní funkci.

6. Kasuistika

V této kasuistice bych rád upozornil na šikanu jako na problematiku ovládnutí člověka člověkem v jeho celistvé osobnosti a následné manipulaci s ním. Jelikož pracuji v prostředí, kde se šikana řeší vybral jsem si jeden případ šikany na středním odborném učilišti, který řešila Kriminální policie Břeclav v roce 2005. Tento případ mne zaujal svou specifičností, kdy rodina poškozeného ukončila spolupráci jak s Policií ČR tak se školou. V případě uvádím své postřehy z praxe, zkušenosti získané studiem vysoké školy a dále ze spisového materiálu a intervenční zprávy pracovnice SVP, v závěru reaguji i svým názorem na problematiku šikanování.

Charakteristika oběti:

Jméno: Lukáš B.

Věk 17 let

Sourozenci Kristýna - 12 let, navštěvující základní školu

Rodinné poměry matka je středoškolsky vzdělaná – spolumajitelka firmy , otec vysokoškolsky vzdělaný – podnikatel

Lukáš je žákem 3. ročníku oboru ESL na Středním odborném učilišti na okrese Břeclav na které přestoupil z jiného okresu, a to už byl počátek ostrakismu. Kdy v novém prostředí třídy se ne plně zapojil do kolektivu, byl spíše tiché povahy, se sklonem k uměleckému trávení volného času a to především tanci. Co se týče chování nikdy sním nebyly problémy , prospěch na velmi dobré úrovni.

Charakteristika agresora:

Jméno: Petr H.

Věk 17 let

Sourozenci Zdenka – 21 let, mateřská dovolená

Rodinné poměry matka má pouze základní vzdělání – uklízečka ve firmě, otec s rodinnou již 13 let nežije

Petr je žákem 3. ročníku oboru ESL na Středním odborném učilišti na okrese Břeclav. Je hodnocen jako učeň se slabým prospěchem, v průběhu studia dvou

předešlých ročníků klasifikován druhým a třetím stupněm z chování s neomluvenou absencí převyšující 180 hodin. Chování Petra k pedagogům je hrubé až vulgární, ke spolužákům násilnické, nekontroluje se, nesnáší kritiku a lže.

Na začátku celého případu byla prostá krádež mobilního telefonu na Středním odborném učilišti, která se odehrála v měsíci únoru 2005, a kterou nahlásil poškozený Lukáš B. žák 3 ročníku na policii. V průběhu vyšetřování ze strany policie bylo zjištěno, že uvedené krádeže se dopustil podezřelý ml. Petr H.. V průběhu šetření se celá věc překvalifikovala na krádež podle § 247 odst. 1 písm. d/ trestního zákona. Podezřelý mladistvý celou dobu trestního stíhání své provinění popíral. Následně po zadokumentování uvedeného provinění Petra H. byla státním zastupitelstvím podána obžaloba na okresní soud. Matka obviněného v průběhu líčení u soudu uhradila poškozenému škodu. Po svědeckých výpovědích spolužáků byl obviněný Petr H. uznán vinným z krádeže dle § 247 odst. 1 písm. d/ trestního zákona a to podmíněně na jeden měsíc se zkušební dobou na jeden rok.

V průběhu shora uvedeného procesu docházelo k tomu, že poškozený L.B. nechodil do školy (časté neomluvené hodiny), kdy následkem absence ve vyučování se mu zhoršil prospěch. Po zhoršení prospěchu se do školy dostavila matka, která výchovnému poradci na otázku „, Nevíte co se děje s Vaším synem“ odpověděla :

- že jí a synovi je bylo ze strany Petra H. vyhrožováno, že pokud půjde ten její mazánek do školy, tak se již nemusí vrátit, že on P.H. se již nemá co ztratit.

- dále jí syn uvedl, že byl při cestě do školy obstoupen Petrovými kamarády a byl zavražďován, kdy mu byl položen nůž na krk.

- dále jí syn řekl, že má brát Petra vážně, že si pořád pohrává s nožem

Na základě těchto zjištěných skutečností podala výchovná poradkyně SOU na Petra H. trestní oznámení pro podezření z provinění vydírání podle § 235 odst. 1 trestního zákona.

V průběhu šetření policie byla věc překvalifikována na podezření z provinění násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci podle § 197a odst. 1,2 trestního zákona.

Z provedeného šetření vyplynulo, že poškozený Lukáš B. byl značně stresován probíhajícím hlavním líčením (policistům uvedl, že jeho matka byla při hlavním líčení soudkyní vyzvána, aby při výpovědi syna z jednacích síní odešla, on tam jako poškozený musel zůstat sám, zatímco Petr H. tam měl celou dobu matku a advokáta. Dále uvedl, že ho vyslyšeli, jako kdyby on něco provedl a že mu nikdo nevěřil) a poté se již k věci nechtěl vyjadřovat. Jak samotný poškozený, tak jeho rodiče nemají zájem celou věc dále šetřit a to zejména z obavy o zhoršení psychického stavu poškozeného.

Ze spisového materiálu jsem zpracoval na základě vlastních zkušeností psychické nevhodné projevy mezi žáky:

- v podobě cílených opakovaných verbálních ataků na Lukáše B. používány vulgarismy, posmívání, slovní nadávky typu: „Bonzáku, kreténe, blbečku, pičo!“
- počmárané sešity, sešity spleené žvýkačkou, schovaná učňovská knížka a jiné věci
- ovlivňování ostatních spolužáků agresory proti oběti Lukáši B.
- vydírání, využívání Lukáše B. k určité činnosti (v žádném případě nesměl odmítnout)
- vyhrožování např. „Pokud něco práskneš uvidíš!“, „Zkus mě udat, uvidíš!“, „Já si na tebe počkám, to už nebude jenom obočí, budeš rád, že se z toho vylížeš!“, „Celou vaši rodinu pozabím jako myši“.
- půjčování peněz bez navrácení zpět (žákem Petrem H.)

Pokud žák Petr H. nebyl ve škole, nic se nedělo, žáci se chovali zcela jinak. Jakmile Petr přišel do školy, začalo to být horší, ve třídě byla ihned nastavena atmosféra strachu (popis od jednotlivých pedagogů). Postupem času se k Petrovým atakům vůči Lukáši B. přidávali i ostatní žáci .

Zde uvádím fyzické projevy vůči Lukáši B. ze strany útočníků i s vlastním postřehy:

- pohlavkování a fackování až spadl na zem
- žduchání (Tomáš N. vrazil do Lukáše B. až mu vyrazil z rukou klubko káblů, Lukáš se bránil slovy „Co děláš!“, odpověď Tomáše: „tak mě dej k soudu!“)
- mokrá houba v aktovce mezi učením vybírám z rozhovoru: „Ani na záchod jsem nešel, pořád jsem byl ve třídě, měl jsem strach, že pokud někam půjdu zase mi něco udělají“.
- natáčení na mobil (zpočátku pro všechny legrace, v okamžiku vstupu do hry žáka Petr H. již to pro Lukáše B. legrace nebyla, vybírám z jednotlivých rozhovorů se žáky: „Petr H. byl hodně agresivní např. při natáčení nám skákal na záda (vytvoření pyramidy), na rozdíl od něho my jsme facky naznačovali, on je „tvrdě rozdával“)
- rvačka s Petrem H. z důvodu soudního přelíčení – následek roztržené obočí u Lukáše B. (ošetřeno doma matkou, bez lékařské zprávy)
- rvačka s Tomášem N. (vybírám z rozhovoru s Lukášem B.: „Tomáš mě strhnul ze židličky, spadl jsem na záda“. Důvodem bylo, že mu přišlo předvolání k soudu, říkal tomu „omalovánky“, měl mě za viníka
- napadení Lukáše B. a následné jeho poškrábání šroubovákem Petrem H.
- vybírání mýtného od Lukáše B. (Petr H. společně s kamarády při cestě domů z tanečních Lukáše zastavili a požadovali po něm vydání mýtného, aby mohl projít bez újmy).

Jednoznačně bylo zjištěno, že intenzita a ataky šikany proti Lukáši B. se zvýšily v období soudního procesu (krádež mobilního telefonu). Před touto uvedenou dobou však už ve třídním kolektivu byly jednoznačně nastaveny mezi žáky určité zárodky šikany (přímé a nepřímé signály viz příloha č.2), které se daly rozpoznat a následně ošetřit jednotlivými pedagogy.

Po zjištění těchto skutečností, které vyšly najevo díky záškoláctví Lukáše B. a krádeži peněz rodičům a výslechům které učinila policie ve škole došlo ke kontaktování Okresního metodika prevence s tím, aby spolupracoval s policií při odhalování šikany. Po provedení krizové intervence bylo speciálním pedagogem SVP konstatováno: „Potvrzuji problematiku šikany mezi žáky třetího ročníku oboru ESL, kde obětí je žák Lukáš B., kdy se v současné době jedná o šikanu v tzv. pokročilém stádiu - vytvoření jádra a následné nastavení norem do třídního kolektivu“. Aktuální situace ve třídě při krizové intervenci pracovníka SVP z hlediska vztahů mezi žáky byla klasifikována jako šikana na přelomu III. a IV. stádia (Kolář, 2000), kterou již nelze zvládnout běžnými pedagogickými metodami. Ve třídním kolektivu již delší dobu vládne jádro agresorů a určitá část žáků z tohoto třídního kolektivu přebírá jejich normy a začíná SE CHO VAT TAK JAK ONI! Začíná tu převládat atmosféra STRACHU a BEZMOCI!

Studiem spisového materiálu mohu uvést k osobě Petr H. (agresora), že se jedná o žáka nestálé nálady, který je nervózní, pořád naštvaný, mívá časté výbuchy vzteku a agrese, při kterých se nekontroluje. Je pro okolí nevyzpytatelný. Nemá žádnou přirozenou úctu k autoritám. K rodinným poměrům bylo zjištěno, že od svých 10 let je nechán na pospas sám sobě. Matka na něj nestačí, neposlouchá ji. Petr uvedl, že od svých 13 let kouří, popíjí alkohol a je uživatelem marihuany, kterou užívá dvakrát až třikrát týdně na víkendových zábavách. Při výslechu svou trestnou činnost popírá, k ubližování Lukáši B. uvedl, že to byla jenom hra a sranda pro pobavení.

Ve zprávě speciální pedagog SVP uvádí: „Pokud se ve třídě nezformuje silná pozitivní podskupina, která bude čelit atakům agresorů a bude viditelně napomáhat obětem, přeroste šikana do dalšího vážnějšího stádia“. „Je tedy jasné, že třídní kolektiv je zasažen virem šikanování a zcela ztrácí výchovnou funkci, jakou má zdravá třída“. „Výukový efekt v takové třídě je minimální“. Speciální pedagog SVP dále doporučil SOU vyloučení žáka Petra H. a postup dle metodického pokynu MŠMT ČR k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č.j. 28275/2000-22. Matce agresora doporučil návštěvu pedagogicko – psychologické poradny, případně návštěvu odborných pracovišť vzhledem k agresivnímu chování syna.

Policie věc překvalifikovala a Petru H. bylo sděleno obvinění dle § 160 odst.1 trestního řádu pro provinění omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1 trestního zákona a vydírání dle § 235 odst. 1 trestního zákona. Státní zástupce pro uvedené provinění na Petra H. podal žalobu k okresnímu soudu. Okresní soud Petra H. uznal vinným z provinění vydírání podle § 235 odst. 1 trestního zákona a osvobodil jej z omezování osobní svobody podle § 231 odst. 1 trestního zákona. Petr dokončil SOU aniž by ho škola nějak potrestala. Po ukončení studia mu soud uložil trest jeden rok podmíněně se zkušební dobou na dva roky a s dohled probačního úředníka. V současné době si Petr odpykává svůj dvouletý trest za krádeže do prodejen.

Dle mého pohledu si Lukáš B. ponese následky psychické a fyzické šikany do dalšího života. Vzhledem ke svému stavu, kdy trpěl neustálým pocitem strachu, musel navštěvovat dětskou psycholožku. Dle posudku psycholožky dochází u Lukáše ke zlomení oběti, rozbíjí se jeho identita a začíná být u něj nastolen trvalý pocit strachu a bezmocnosti, co vede k poruchám spánku, zvýšené únavnosti a neúspěchům ve studiu i v soukromém životě. Lukáši po ročním přerušení škola umožnila individuální studijní program, kdy úspěšně dokončil SOU, ale na skutečnost, která se mu na této škole stala hned tak nezapomene.

Závěrem:

Každá škola je v přístupu k této problematice jiná. Dle mého názoru doufám, že v dnešní době by se škola chovala jinak a nebylo by možné, aby si pedagogové nevšimli, že v tomto třídním kolektivu vládne jádro agresorů. Na počátku byly jednoznačné varovné signály (od samotných žáků). Je s podivem, že nikdo z pedagogů této situaci nevěnoval pozornost a nechal to přerůst do této rozbujelé fáze. Dle mého pohledu a možnosti prostudování uvedeného spisového materiálu došlo ze strany pedagogů k značné bagatelizaci uvedené situace na škole. Tím, že se neřešily konflikty v základech, přerůstaly postupem času do těchto rozměrů. Pedagogům by neměly uniknout již sebemenší náznaky šikánování. Naopak měli by okamžitě reagovat. Měli by pravidelně a opakovaně používat anonymní dotazníky ověřující výskyt a druhy šikany ve škole ve třídě. Nejvíce co mě zarazilo však bylo, že škola uvedeného žáka, který se dopustil šikany nijak nepotrestala a nechala jej v klidu dostudovat.

Dále bych zde uvedl, hlavní příčiny agresivního chování Petra H. vůči svým spolužákům a pedagogům. Hlavní příčinu zde vidím v rodině, ve které chlapec vyrůstal. Interakce v rodině hraje primární roli v rámci socializace dítěte. Od jejích členů získává vzorce chování. Jedním z důležitých faktorů je úplnost rodiny, která v tomto případě chyběla. Absence otce, tady měla za následek potíže s uznáváním autorit. Dá se říct, že chlapci chyběla i matka, která se musela starat o obživu rodiny a proto neměla čas na svého syna což u něj mohlo způsobit citovou deprivaci dítěte, která se pak projevuje právě agresí vůči jiným dětem. Patologická komunikace mezi členy rodiny se promítne do vztahů dítěte ke svým vrstevníkům. Jestliže dítě pocítuje odmítání nebo nedostatek podpory ze strany rodičů, ztrácí tak bezpečí a útočiště před vnějším světem, považuje své veškeré okolí za potenciálně nebezpečné a podle toho i na něj reaguje u Petra to bylo vidět, že veškeré kamarádské vztahy byly založeny na násilí.

Jako další příčinu, proč k této šikaně vlastně došlo je, že dnešní mládež má mnoho volného času, což může mít za následek negativní působení na socializaci mladistvého. Dnešní mládež svůj volný čas tráví hlavně se svými vrstevníky v partě. Život na ulici po skončení školy tuto jejich přirozenou touhu dosyta naplňuje. V případě, že jejich „běžný“ život je chudý na podněty a oni se nudí, na ulici nacházejí sobě podobné a blízké vrstevníky, se kterými tráví svůj volný čas. Vznikají tak party kamarádů, které časem mají hlavní formu zábavy zejména v páchání trestné činnosti, projevující se nejružnějším druhem agrese ať už vůči majetku nebo osobám. V tomto případě to bylo, že Petr H společně s kamarády čekal na Lukáše B., který chodil z tanečních a musel jim nosit peníze jinak ho zbijí, říkali tomu „Mýtné“.

Závěr

Problematikou agresivních projevů dětí a mládeže a speciálně šikanováním se zabývá stále více autorů, což koresponduje s aktuálností a naléhavostí tohoto problému. Bylo vydáno mnoho knih, publikací a studií, které se zabývaly příčinami tohoto chování, popisovaly následky, možnosti nápravy i preventivní opatření. V některých z nich jsou popisovány hrůzné následky šikany a ještě horší jev, kterým je lhostejnost. S lhostejností se bohužel setkáváme v dnešní době téměř denně a stále méně lidí je ochotno „hasit co je nepálí“. Většina rodičů tak stále odmítá připustit, že by jejich dítě mohlo být kruté nebo agresivní vůči svému okolí a svým vrstevníkům. Většinou všichni poukazujeme na „ty“ ostatní děti.

Rádi se schováváme za to, že děti jsou takové jaká je doba. Je těžké si připustit, že děti jsou právě takové, jaké jsou jejich dospělé vzory – rodiče, učitelé, politici, umělci apod. Zejména rodiče by si měli uvědomit svou nezastupitelnou roli v životě dítěte, neboť někteří rodiče v určitých ohledech zanedbávají svou výchovnou roli, z nedostatku času nebo z nevědomosti, což by mohlo být polehčující okolností, nikoliv omluvou. Je tedy zřejmé, že nejdříve musíme všichni začít u sebe a svých dětí, více se jim věnovat, projevovat jim lásku a pocit sounáležitosti, a taky mít přehled v jakém prostředí se pohybují a co dělají ve svém volném čase.

Současně bych zmínil, že škola a školská zařízení na sebe musí vzít povinnost poskytovat nabídku takových činností a podmínek, které vedou k získání potřebných sociálních dovedností. Musí ve zvýšené míře převzít i výchovnou roli, protože dnešní rodina v tomto směru mnohdy plní jen některé ze svých někdejších základních funkcí. Proto je nutné, aby škola ve spolupráci s dalšími subjekty na děti působila i po vyučování a to nabídkou různých volnočasových aktivit, které budou součástí prevence v boji proti těmto patologickým jevům

Ještě bych poukázal, že reakce státního aparátu na tuto problematiku je spíše represivní, jak jinak si má člověk vysvětlit Zákon č. 218/2003 Sb., který měl za úkol hlavně převýchovu dětí a mládeže kteří byli tímto zákonem postihnuti. Do dnešního

dne nefungují preventivní programy, kterých by se měly tyto osoby účastnit, a pouhý dohled Probačního úředníka na dnešní mládež nestačí.

Domnívám se tedy, že se mi touto prací podařilo blíže specifikovat právní aspekty školního násilí, kdy toto patologické jednání je v současné době považováno za společenský fenomén, kterým se společnost zabývá a zároveň vysvětlit možnosti obrany proti tomuto jevu ze strany obětí šikany, aby nedocházelo k situacím, kdy matka dítěte řekne „vždyť se mu nemůže nic stát“.

Resumé

Úvodní část bakalářské práce se zabývá pojmem šikana, její definicí a různými poměry, jak lze šikanu jen z těžší jednoznačně definovat, tak i její rozpoznání v konkrétní případech vyžaduje velké úsilí a odborné zkušenosti. Dále popisuji tři možné rozměry šikany, tedy jako nemocné chování, závislost a onemocnění vztahů ve skupině. Následně definuji aktéry šikany a popisuji jejich postavení a to za pomoci některých autorů provádím jejich kategorizaci.

V druhé části upozorňuji svými postřehy z praxe na úskalí této kriminality páchané mládeží a zabývám se i příčinami vzniku takového jednání. Následně se zaměřuji na legislativu postihující oblast školního násilí z pohledu trestního práva, i když jsem si vědom, že v této právní rovině bývá z podstaty věci řešena jen určitá část případů školního násilí. V dalších částech uvádím základní pravidla a úskalí výsledku podezřelého mladistvého a oběti.

Na nedávno vydaném Zákonu č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže poukazují, že i děti a mládež jsou za své činy odpovědné. Zde jsou uvedeny základní zásady tohoto zákona, jaká jsou mladistvým a nezletilým ukládána opatření. Nebylo možné opomenout téma snížení věkové hranice na 14 let.

V souvislosti se šikanou je možno uplatňovat nároky v občansko právním řízení, kdy v této kapitole se zabývám odpovědností za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání a ochranou osobností.

Předposlední část je věnována prevenci, kdy zde uvádím některá opatření a přístupy jak šikaně předcházet. Rozdělením prevence na primární, sekundární a terciární byl připomenut její význam a současná úloha. V oblasti prevence na školách se zabývám hlavní nástrojem pro realizaci preventivní strategie a to minimálním preventivním programem, který považuji jako nosný program v boji proti šikaně na školách.

V závěrečné části bych rád prostřednictvím kasuistiky upozornil na šikanu jako problematiku ovládnutí člověka člověkem v jeho celistvé osobnosti a manipulace s ním. Jelikož pracuji v prostředí, kde se šikana řeší vybral jsem si pro praktickou ukázkou případ šikany na středním odborném učilišti. V této části uvádím své postřehy ze spisového materiálu a intervenční zprávy pracovnice SVP, a v závěru reaguji svým názorem, který byl podpořen studiem tohoto problému v této bakalářské práci i vědomostmi získanými studiem sociální pedagogiky.

Anotace

V mé bakalářské práci byly shrnuty teoretické závěry v oblasti školní šikany a popsáno pojednání o právních aspektech, které v současné době reguluje školní násilí – šikanu. Mou snahou bylo analyzovat stávající literaturu zabývající se touto problematikou a při tom využít, aplikovat zkušenosti získané studiem této literatury, studiem oboru sociální pedagogika na vysoké škole se zkušenostmi získanými z praxe. Práci jsem zaměřil tak, aby budoucí čtenář dostal do rukou publikaci, ve které se dozví vše o právní regulaci týkající se šikany v oblastech trestního a občanského práva.

Klíčová slova

kriminalita, mladistvý, patologie, rodina, fenomén, šikana, školní násilí, agresor

Annotation

In my thesis theoretical conclusions were summarized in school bullying, and described a treatise on legal aspects, which currently regulates school violence - the harassment of bullying. My effort was to analyze the existing literature on the subject, while helpful to apply the experience gained studying this literature, studying the field of social pedagogy at university with experience gained from practice. I have focused the thesis so that the prospective reader gets into his hands a publication in which he gets the knowledge of all the legal regulation relating to bullying in the areas of criminal and civil law.

Keywords

crime, juvenile, pathology, family, phenomenon, bullying, school violence, aggressor

Seznam použité literatury a pramenů

Právní předpisy:

1. Zákon č. 140/1961 Sb. – trestní zákon
2. Zákon č. 40/1964 Sb. - občanský zákoník
3. Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Literatura:

1. Bendl, S. Prevence a řešení šikany ve škole, Praha: ISV 2003
ISBN: 80-86642-08-9
2. Chmelík J. Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži Praha 1998
3. Kolář, M. Bolest šikanování. Praha: Portál 2001. ISBN 80-7178-123-1
4. Kolář, M. Bolest šikanování Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách. 2. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3
5. Kolář, M. Skrytý svět šikanování ve školách. Praha:Portál, 1997.
ISBN 80-7178-409-5
6. Kolář, M., Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních: Praha MŠMT ČR, 2003

Ostatní zdroje:

1. Čírtková, L. časopis Policista, oběti trestného činu. 2004
2. Statistické sestavy ESK Policejního prezidia ČR

Odkazy:

1. www.detskaprava.cz
2. www.minimalizacesikany.cz

Seznam příloh:

Příloha č.1 Druhy a formy šikanování – příklady projevů

Příloha č.2 Přímé a nepřímé znaky šikanování

Příloha č.3 Stádia šikanování

Příloha č.4 Minimální preventivní program středního odborného učiliště

Příloha č.5 Minimální preventivní program základní škola

Příloha č. 1 – Druhy a formy šikanování – příklady projevů

- Fyzické přímé aktivní** - útočníci oběť fackují, kopou, škrtní, věší....
- Fyzické aktivní nepřímé** - kápo pošle nohsledy, aby oběť zbili. Oběti jsou ničeny věci.
- Fyzické pasivní přímé** - agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice. (Fyzické bránění oběti v dosahování jejích cílů.)
- Fyzicky pasivní nepřímé** - agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod.(Odmítnutí splnění požadavků.)
- Verbální aktivní přímé** - nadávání, urážení, zesměšňování
- Verbální aktivní nepřímé** - Rozšiřování pomluv. Patří sem, ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních apod.
- Verbální pasivní přímé** - neodpovídání na pozdrav, otázky apod.
- Verbální pasivní nepřímé** - spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé¹⁹

¹⁹) Kolář, M. Bolest šikanování, Praha 2001

Příloha č. 2 – Přímé a nepřímé znaky šikanování

Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- oběť – žák se bojí v hodinách veřejného projevu - odpovídat na otázky, je nejistý, ustrašený, raději řekne „nevím“, obává se jít k tabuli
- při rozdělení do skupin zůstane poslední nebo raději chce být sám
- odmítá účastnit se hodin tělesné výchovy – šatně, sprchování po TV. Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- u žáka se školní prospěch někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje
- když je žák – oběť učitelem napomínán, třída na to reaguje pozitivně a usiluje o jeho větší potrestání
- žákovi často chybí pomůcky nebo má často rozházené nebo poničené věci, např. sešity, učebnice, oblečení
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy
- žák se straní spolužáků, je zakřiknutý, bývá často třídou zesměšňován, působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči,
- stává se uzavřeným, roztržitým, zasněným, neklidným, zvýšeně až paranoidně ostražitým
- u žáka projevuje se objektivní zhoršení zdravotního stavu, třes rukou, tiky, náhlé ranní nevolnosti
- objevuje zvýšená absence, žák začíná vyhledávat důvody pro neúčast ve škole, může dojít i k záškoláctví
- má-li žák-oběť službu, tak ho kritizují, schovávají třídní knihu, záměrně ztěžují provedení povinností
- v přestávkách se žák vyhýbá WC, naopak často si vyžádá uvolnění na WC z vyučovací hodiny (kdy má jistotu, že agresor je pod dohledem učitele)
- o přestávkách žák vyhledává blízkost učitelů, není sám ve třídě, čeká před dveřmi a vchází s učitelem, nápadně často se stará o vyzvednutí a vrácení pomůcek do kabinetu

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády nebo se naopak pravidelně okolo něj vytvoří okruh stále stejných žáků – je však patrné, že tato společnost je pro něj nepříjemná, někdy se snaží uniknout (a není mu to umožněno)
- nechodí společně se třídou, nikdo s ním nechce jít ve dvojici, jde na konci většinou sám (nebo ho „přinutí“ jít s někým „nepřijatelným“)
- vyhýbá se šatnám – raději unese poznámku za nepřezouvání
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- mívá odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit
- „nemívá“ svačiny, odmítá chodit na obědy
- ve školní jídelně je neúměrně dlouho – předbíhají ho, posílají na konec řady, svalují na něj vinu za nekázeň, odmítají ho pustit ke stolu

POZN: Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť konflikty ve fázi adaptace bývají velmi časté!

Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávisným, nebo pohrdavým tónem.
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout²⁰

²⁰⁾ pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j: 28 275/2000-22

Příloha č. 3 – Stádia šikanování

První stadium: zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Není oblíbený a není uznávaný. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje. Tato zárodečná forma se vyskytuje téměř ve všech sociálních skupinách.

Druhé stadium: viktimizace oběti a přitvrzování agrese a manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro“. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich obětmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Objevuje se falešná solidarita – normou třídy je „nebonzovat“. Projevuje se hierarchie vlivu a moci - tzv. pyramida šikanování – agresor-ři, jejich pomocníci, nohsledi, přísluhovači, mlčící většina, neteční, oběť-ti . Ostatní spolužáci oběti neubližují, ale ani jí nepomohou (jsou k tomu neteční, přihlížejí, jsou rádi, že to nejsou oni). Oběť se situací smiřuje, ale snaží se agresorům vyhýbat. Může mít i ve třídě spojence, ale stává se, že nemají odvahu být s obětí v kontaktu. Mít ve třídě oběť se stává výhodou – terč odreagování frustrace,

objekt zábavy – všichni o ní ví a projevuje se pokřivená morálka: *“dobře, že je obětí někdo jiný než já, mně se to vlastně netýká,...*“ Bod zvratu, zlomu – buď se nastaví pozitivní hranice STOP – zastavení šikanování, odvaha prosociálně orientovaných jedinců s podporou dospělých odmítnout tento stav a projevit odpor a odvahu ke změně pravidel nebo bez povšimnutí přejde do další fáze.

Čtvrté stádium: přejímání patologických norem většinou

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení (Milgramův experiment). Oběť svoji roli přijímá a agresorům se nevyhýbá. Dochází to až tak daleko, že agresory dokonce vyhledává a nastává další stádium.

Páté stádium: totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsou často označovány jako „páni-otrokáři“ a „otroci“. Jedni mají všechna práva, ti druhí nemají práva žádná. Otrokář – agresor vlastní a využívá otroka jako svůj majetek: patří mu jeho peníze, osobní věci, školní vědomosti, čas, dokonce i city a tělo. Agresoři ztrácejí poslední zbytky zábrán a oběti obnaží svoji zranitelnost naplno. Oběť přijme normy skupiny za své a nepřipadá jí to nenormální. Je na agresorovi závislá a často se s ním identifikuje - dochází k paradoxnímu překlenutí – oběť agresora brání (Stockholmský syndrom). Prožívá bolestivou „jistotu“ – ví, co ji čeká a utrpení vzniklé nepředvídatelností a vyčerpávající ostražitostí je minulostí. Někomu konkrétně náleží (konečně?), a tato skutečnost mu může poskytovat uspokojení, byť z vnějšího pohledu zcela nepochopitelné. Model závislosti na člověku se mnohdy pro oba aktéry stává životním konceptem, scénářem. (Dá se na tuto skutečnost usuzovat i z toho důvodu, že se v novém prostředí „oběť a „agresor“ často najdou). Metodou brainwashingu došlo k proměně vnímání osobní identity i vnější reality, oběť poslušně vykonává (a ráda) příkazy agresora - nejhlubší projev šikanování jako závislosti. Zoufalství oběti

syčené trvalým stresem, strachem a násilím často vede k prohlubující se depresi, závažným psychickým poruchám, autodestrukci až sebevraždě²¹.

²¹) Kolář, M. Skrytý svět šikanování ve školách. Příčiny, diagnostika a praktická pomoc. Praha: Portál, 1997

Příloha č. 4 - MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM Středního odborného učiliště

ŠKOLA - RÁDCE A POMOCNÍK

OBSAH

- 1) Úvod
- 2) Charakteristika školy
- 3) Analýza současného stavu na škole
- 4) Garant programu a spolupracovníci
- 5) Cíle prevence na škole
- 6) Prevence – obsah a aktivity
- 7) Časový harmonogram
- 8) Metody při realizaci prevence
- 9) Seznam základních zákonů a směrnic v oblasti prevence

1) ÚVOD

Vláda České republiky přijala na jednání dne 7. dubna 2003 usnesením č. 343 Koncepci státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007. V současné době je třeba věnovat maximální pozornost prosazování principu samostatnosti, solidárnosti, zodpovědnosti a svědomitosti v celém systému výchovy a vzdělávání. Mládež by proto v budoucnu měla být především schopna:

- rozhodovat se a řídit si svůj osobní a společenský život jednotlivce i člena společnosti
- projevit zájem o ostatní, jednat spolu s nimi v jejich prospěch, sdílet jejich zájmy
- nést zodpovědnost za své činy, plnit své úkoly a dokončit vše, co začnou
- určit si morální hodnoty, určitý podnět nebo ideál a jednat podle nich

„Myslíš – li na rok dopředu, zasad' zrno, myslíš – li na pět let dopředu, zasad' strom, myslíš – li na celý život, vychovávej.“ J. A. Komenský

2) CHARAKTERISTIKA ŠKOLY

SOŠ a SOU je samostatnou příspěvkovou organizací s úplnou právní subjektivitou. Hlavním účelem a předmětem činnosti je výchova a vzdělávání mládeže. Součástí školy je Střední odborná škola, Střední odborné učiliště, Domov mládeže a Školní jídelna.

V SOŠ a SOU se podle Rozhodnutí MŠMT o zařazení do školského rejstříku ve školním roce 2006/2007 vyučují:

- tříleté obory vzdělání ukončené závěrečnou zkouškou s výučním listem denního studia:

23-55-H/002 Klempíř - strojírenská výroba
23-68-H/001 Automechanik
36-52-H/001 Instalatér
36-67-H/001 Zedník
63-51-H/002 Technickoadministrativní pracovník
65-51-H/002 Kuchař - číšník pro pohostinství
65-52-H/001 Kuchař
65-53-H/001 Číšník, servírka
66-51-H/004 Prodavač - smíšené zboží
69-51-H/001 Kadeřník

- tříleté obory dálkového studia pro absolventy tříletých oboru ukončených závěrečnou zkouškou s výučním listem:

69-41-L/502 Vlasová kosmetika
66-41-L/501 Provoz obchodu
čtyřletý obor vzdělání ukončený maturitní zkouškou denního studia:
68-43-M/001 Veřejnosprávní činnost

Celkový počet žáku k 30. 9. 2006 dle zahajovacích výkazu v tříletých oborech denního studia 619, v čtyřletém oboru denního studia 103, dálkové studium 21.

3) ANALÝZA SOUČASNÉHO STAVU NA ŠKOLE

Cílovou skupinou v minulých preventivních programech byli všichni žáci školy. Cíle preventivních intervencí byly formulovány jako boj proti zneužívání návykových látek, rozvíjení osobních kvalit žáku, vytvoření prostoru pro smysluplné využívání volného času, výchova k zodpovědnosti za své zdraví a zdravý životní styl a snížení výskytu sociálně patologických jevu v chování žáku.

Na základě individuálních pohovorů s žáky, vstupních testů prvních ročníků, předpokládaných životních stylů, způsobu uvažování žáku a vývoje na drogové scéně v naší republice je důležité se **zaměřit hlavně na nové přicházející žáky.**

Největší problémy jsou:

- záškoláctví
- nejvíce zneužívaná legální droga - tabák
- konzumace alkoholických nápojů
- drogy z konopí
- špatné stravovací návyky a s tím související poruchy příjmu potravy (obezita, anorexie,...)

Osvědčuje se:

- individuální pohovory s žáky
- seznamovací soustředění 1. ročníku
- dobrá práce třídního učitele
- mimoškolní aktivity

Mluvit otevřeně a nebát se přiznat svoji neznalost – zároveň se snahou dozvědět se víc. Drogy jsou součástí naší společnosti. Drogové problémy vznikají, a ne vždy mají řešení. Vždy lze nalézt postup, který může situaci alespoň zlepšit.

4) GARANT PROGRAMU A SPOLUPRACOVNÍCI

Garantem Minimálního preventivního programu je ředitelka školy. Na programu dále nejvíce spolupracují:

metodik prevence
výchovný poradce
zástupci ředitelky školy pro teoretické vyučování
zástupci ředitelky školy pro odborný výcvik
třídní učitelé
mistři odborného výcviku
Policie České republiky
Městská policie

5) CÍLE PREVENCE NA ŠKOLE

- základním principem strategie prevence sociálně patologických jevů je výchova mládeže ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti

- souvisle a neustále působit na věkovou kategorii 15-18 let, která je ohrožena vzhledem k prostředí, ve kterém se pohybuje (např. obor kuchař-číšník), i vzhledem ke společnosti, se kterou se stýká mimo školu (diskotéky, party,...)

- škola a školská zařízení někdy přebírají i výchovnou roli, protože dnešní rodina v tomto směru mnohdy plní jen některé ze svých někdejších základních funkcí

- zdůrazňovat význam a smysl povolání ve službách a nutnost charakteru osobnosti v této profesi (nikdo nezaměstná například osobu závislou na drogách v provozu služeb, kde je nutná komunikace se zákazníkem, manipulace s penězi, slušný vzhled pracovníka,..)

- praktické osvojení si realizace evaluace a diagnostiky

- cílem výchovně vzdělávacího působení v oblasti prevence sociálně patologických jevů je dítě odpovědné za vlastní chování a způsob života v míře přiměřené jeho věku

* s posílenou duševní odolností vůči stresu, negativním zážitkům a vlivům

* se schopností dělat samostatná (a pokud možno správná) rozhodnutí

* se schopností týmové práce

* podílející se na tvorbě prostředí a životních podmínek

6) PREVENCE - OBSAH A AKTIVITY

Předpokládané činnosti:

a) v rámci výuky společenskovedních oborů podporovat zdravý životní styl - provádět v hodinách výcvik sociálně psychologických dovedností, zdůrazňovat problematiku návykových látek, vliv prostředí na člověka, východiska ze stresových situací, úlohu zájmu, koníčků a sportu, promítání školních videokazet s následným rozбором a besedou.

b) jednotlivé výukové celky podpořit následnými aktivitami:

- třídní soustředění 1. ročníku
- besedy se zástupci PČR
- prostřednictvím školního metodika předávat třídním učitelům aktualizované materiály s danou problematikou
- propagace zdravého životního stylu na nástěnkách školy
- turisticko-ekologické soustředění 2. ročníku
- lyžařský kurz

c) učitelé, mistři odborného výcviku, vychovatelky a vedoucí pracovníci školy se snaží se žáky komunikovat a spolupracovat nad rámec svých povinností, snaží se je vést k pozitivnímu myšlení. Součástí této aktivity jsou jednodenní turistické i cyklistické soustředění, sportovní soutěže v rámci školy či středních škol, výlety v rámci tříd.

d) pedagogičtí pracovníci se účastní přednášek a besed pro pedagogické pracovníky organizovaných školou

- vybraní učitelé a MOV se účastní kurzu
- třídní učitelé aktivně spolupracují se školním metodikem prevence a výchovným poradcem

e) preventivní aktivity školy se opírají o spolupráci s rodiči a domovem mládeže

f) zjištění, která z evaluace vyplynou, musí být s minimálním časovým prodloužením interpretována a využita. Hlavním výstupem jsou komplexní poznatky a jejich promítnutí do další prevence

7) ČASOVÝ HARMONOGRAM

Srpen

V přípravném týdnu první pracovní schůzka: metodik, výchovný poradce, zástupci RŠ pro teoretické vyučování a odborný výcvik

Září

Třídní hodiny:

- seznámení se školním řádem a dodatky
- seznámení s aktivitami, které jsou na školní rok připraveny

Třídní učitelé

- spolupráce s rodiči - předání informačních materiálu na třídních schůzkách pro 1. ročníky
 - možnost individuálních pohovorů s rodiči
 - zjištění připomínek a přání rodičů na školní rok 2006/2007
- Metodik, třídní učitelé
- příprava soustředění 1. ročníku
- Metodik
- doplnění minimálního preventivního programu

Říjen

Vzdělávací akce metodiku – cyklus setkání v PPP

Metodik, třídní učitel

- hodnocení soustředění 1. ročníku
- spolupráce s rodiči - předání informačních materiálu na třídních schůzkách pro postupné ročníky
- spolupráce s Policií České republiky přednáška
- zadat a vyhodnotit vstupní testy 1. ročníku

Listopad - prosinec

Sportovní den

- zdůraznění nutnosti tělesné aktivity jako protikladu k užívání drog
- před vánočními prázdninami zdůraznit význam dobře fungující rodiny

Třídní učitel

- vánoční besídka
- využít předvánoční atmosféry k tématům mezilidské vztahy
- uspořádání jednodenních výletů – vše záleží na zájmu třídy (výstava, multikino, plavecký areál, procházka vánoční Prahou,...)

Leden - únor

Lyžařský výcvikový kurz -beseda na téma “Pohybovou aktivitou proti závislosti”

Třídní hodiny

- při hodnocení 1. pololetí neopomenout nutnost dodržování Pravidel chování žáka, případná kázeňská opatření, která byla udělena znovu vysvětlit

Březen - duben

V 1. ročnících ve spolupráci školního metodika a třídních učitelů připravit program k výcviku sociálně patologických dovedností zaměřený na zamítavý postoj k šikaně a odmítnutí drogy V 3. ročnících provést výstupní testy a jejich vyhodnocení.

Konzultace metodika s třídními učiteli návrhy na zařazení nových aktivit na příští školní rok.

Květen - červen

Podpora zdravého životního stylu - výlety tříd na konci školního roku

Turisticko-ekologický kurz 2. ročníku

Využít změn v rozvrhu v důsledku organizačního zabezpečení závěrečných zkoušek k promítání videokazet - beseda s Policií České republiky.

Upozornění na ochranu zdraví během prázdnin.
Vyhodnocení MPP 06/07 na závěrečné pedagogické radě.

8) METODY PRI REALIZACI PREVENCE

Snaha o důsledné dodržování Školního řádu. Proškolení pedagogických pracovníků, soutěže, výlety, přednášky, exkurze, soutěže – vědomostní i sportovní, divadlo, výstavy, informační tabule, schránka důvěry, besedy, rodičovské schůzky.

9) SEZNAM ZÁKLADNÍCH ZÁKONŮ A SMERNIC V OBLASTI PREVENCE

Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007

Evaluace a diagnostika preventivních programů

Zákon č.561/2004 Sb.

Metodický pokyn MŠMT Č. j.: 14514/2000-51

Metodický pokyn MŠMT Č. j.: 28275/2000-22

Metodický pokyn MŠMT Č. j.: 14423/1999-22

Strategie prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně-patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 20001-2004

Úmluva o právech dítěte

Bílá kniha EU o mládeži

Školní řád

Schválil ředitel školy dne

Příloha č. 5 - Minimální preventivní program základní školy

Úvod

Minimální preventivní program vychází z pokynu MŠMT, č. j.: 1454/2000-51, který do prevence sociálněpatologických jevů zařazuje konzumaci drog včetně alkoholu, kouření, kriminalitu, gambling, záškoláctví, šikanování a jiné násilí, rasismus, xenofobii, intoleranci, antisemitismus. Při jeho tvorbě byla brána na zřetel také Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005-2008. Cílem minimálního preventivního programu je ve spolupráci s rodiči formovat takovou osobnost žáka, která je s ohledem na svůj věk schopná orientovat se v dané problematice, zkoumat ji, ptát se, dělat rozhodnutí, která si bude vážit svého zdraví, bude umět nakládat se svým volným časem a zvládat základní sociální dovednosti.

Řízení a realizace preventivních aktivit

Za realizaci Minimálního preventivního programu zodpovídá školní metodik prevence, který koordinuje práci jednotlivých učitelů a externích spolupracovníků. Školní metodik se podílí na analýze současného stavu a zároveň na řešení jednotlivých problémů. O průběhu naplňování Minimálního preventivního programu informuje vedení školy a spolu s ním pravidelně vyhodnocuje aktuální situaci ve škole.

Primární prevence v rámci jednotlivých vyučovacích předmětů

I. stupeň

Primární prevenci na prvním stupni má na starosti třídní učitel. S jednotlivými tématy se děti setkávají především v prvouce, přírodovědě a vlastivědě. Při výuce lze využít různých metod, např. výklad, předávání informací, samostatnou práci, skupinovou práci, projektové vyučování, dramatickou výchovu nebo využít materiály školy z oblasti primární prevence.

1. třída

osobní bezpečí, základní zásady mezilidské komunikace, vztahy v dětském kolektivu, každý člověk je jiný, základní hygienické návyky, využití volného času, rodina, jako bezpečné místo

2. třída

lidské tělo, zdraví a jeho ochrana, zacházení s léky, režim dne, vztahy mezi lidmi, chování v krizových situacích

3. třída

pojmy z oblasti prevence, sexuální výchovy a drogové závislosti, zdraví a jeho ochrana, lidé kolem nás, multikulturní výchova, využívání volného času, ochrana proti obtěžování cizí, osobou

4. třída

lidské tělo, odlišnost mezi pohlavími, životospráva a důsledky nevhodných návyků, využívání volného času, pojmy drogová závislost, a sexuální výchova, vztahy v dětském kolektivu

5. třída

domov, rodina, důvěra, vztahy, léčivé a návykové látky, vztahy v dětském kolektivu, komunikace, poznatky o negativních vlivech tabáku a alkoholu, puberta, nebezpečí při komunikaci s cizími osobami

Cíl

Po pěti letech by děti měly umět:

- definovat rodinu jako zázemí a útočiště
- zvládat rozdíly v komunikaci s dětmi a dospělými
- mít základní sociální dovednosti
- umět se chránit před cizími lidmi
- mít základní zdravotní návyky
- umět si správně zorganizovat svůj volný čas
- umět rozlišit léky a návykové látky
- znát přesné informace o alkoholu, tabáku a dalších návykových látkách
- znát následky užívání návykových látek
- umět odmítat

II. stupeň

Práce na druhém stupni je velmi náročná na koordinaci, tak aby byla probrána všechna témata, ale nedocházelo k jejich překrývání a přesycení žáků informacemi. S tématy z oblasti prevence se pracuje v předmětech občanská výchova, rodinná výchova, přírodopis, chemie, dějepis, český jazyk a literatura. K práci s tématy lze využít metod výkladu, samostatné práce, práce s médii, projektové vyučování, skupinová práce, hraní rolí, práce s materiálem, besed, přednášek.

6. třída

vhodná náplň volného času, zdravý životní styl, ochrana zdraví, rodina a její funkce pro zdravý rozvoj jedince, osobní bezpečí, způsob chování v krizových situacích, rizika zneužívání návykových látek, způsoby odmítání

7. třída

komunikace mezi lidmi, mezilidské vztahy, péče o zdraví, život s handicapem, sexuální výchova, vztahy mezi dívkami a chlapci, osobní bezpečí, šikana, sexuální násilí, drogy a jejich dělení, účinky, prevence

8. třída

fyzilogie, působení drog na oběhový, nervový a dechový systém, tělesné, duševní a sociální změny u závislého člověka, rozvoj sebepoznání a sebepojetí, řešení problémů, chování v krizových situacích, konflikty, agresivita, šikana, různé formy násilí, sexuální výchova, odlišnosti, deviace, drogová závislost, kontaktní centra

9. třída

sebevědomí, sebepojetí, rozvoj osobnosti, zdravé sexuální chování, volba životního partnera, sociální výchova, vztah k jiným kulturám, národnostem, komunikace, právní odpovědnost, trestní normy

Cíl

Žáci by před opuštěním ZŠ měli znát a umět:

- pojmenovat základní návykové látky
- znát jejich účinky na lidský organizmus
- orientovat se v problematice závislosti
- znát základní právní normy
- vědět, kde jsou kontaktní místa pro danou problematiku
- posilovat své sebevědomí
- správně se rozhodovat, odmítat
- zaujímat zdravé životní postoje
- orientovat se v problematice sexuální výchovy
- bránit se různým formám násilí, vědět, kde hledat pomoc
- zvládat základní sociální dovednosti

Nadstavbové aktivity v rámci školy - nad rámec běžné výuky

Den otevřených dveří

Slouží především k prezentaci práce školy, ale dává zároveň možnost seznámit rodiče s koncepcí školy a prací v ní. Na jeho průběhu se podílejí i žáci, kteří se tímto učí prezentovat svou práci a výsledky a zároveň posilují svůj vztah ke škole, školnímu kolektivu.

Den vzájemného porozumění

Slouží k rozvoji spolupráce mezi všemi žáky školy a jeho cílem je napomoci budování zdravého školního klimatu a eliminovat případné náznaky šikany.

Sportovní den

Akce je pořádána pro žáky druhého stupně, probíhají různá sportovní utkání mezi jednotlivými třídami.

Dětský den

U příležitosti Dne dětí je organizován pro žáky 2. stupně orientační závod, který je doplněn o ukázky práce Policie ČR, zásady poskytování první pomoci a další doprovodné soutěže.

Učitelé 1. stupně organizují pro své žáky tradiční karneval.

Školní parlament

Zástupci všech tříd se pravidelně setkávají s výchovnou poradkyní a řeší aktuální problémy, vznášejí požadavky a zpětně informují žáky své třídy.

Sportovní soustředění

Podzimní týdenní kurz pro zájemce se zaměřením na volejbal, lyžařské soustředění v zimních měsících pro žáky 7. ročníků a sportovních tříd.

Školy v přírodě

Pro žáky I. stupně tradičně pořádáme týdenní školu v přírodě (pro žáky 4-5. tříd na lyžích a pro žáky 2-3. tříd v letním období ve Chvaleticích).

Akce pořádané v rámci KPPP (spolupráce s odborníky)

2. ročník – Ajaxův zápisník(návštěva policisty ve třídě, plnění různých úkolů od psa Ajaxe)

4.ročník– celodenní akce pořádaná Domem dětí (beseda o využití volného času – kroužky, beseda s policistou podle vybraného tématu, vycházka po památkách města) a téma zdraví a první pomoc(zásady poskytování první pomoci)

6. ročník – PEER program(rozsah 8 hodin, realizuje Pedagogicko – psychologická poradna)

8. ročník – beseda na téma Právní vědomí (Policie ČR), návštěva protidrogového kontaktního centra Netopeer (prohlídka prostor a beseda s pracovníky), beseda s gynekologem

9. ročník – beseda s kurátorem na téma Rodina a právo

Na další případné změny a nabídky reaguje škola v průběhu roku, tento program lze přizpůsobit konkrétním požadavkům, které mohou vyvstat.

Volnočasové aktivity pro žáky

Kromě rozšířené výuky jazyka anglického se naše škola zaměřuje i na rozšířenou výuku tělesné výchovy, proto část žáků věnuje svůj volný čas sportovní přípravě. Na škole dále působí řada zájmových kroužků rozmanitého zaměření pro žáky různého věku. Žáci školy se účastní kroužků a akcí pořádaných i jinými organizátory (např. DDM, sportovními organizacemi). Výsledky práce žáků jsou prezentovány i na veřejnosti (výstavy, účast v soutěžích, sportovní utkání a další).

Informování rodičů

- třídní schůzky
- den otevřených dveří
- konzultační hodiny (dle dohody)
- internetové stránky školy
- informační nástěnka

Kontakty:

Telefony pro konkrétní situace.

OPD

Netopeer

okr. metodik

charita

Okresní metodik prevence:

Školní metodik prevence:

Spolupráce s učiteli:

porady třídních učitelů
pedagogické rady

Metodický postup při řešení:

a) záškoláctví do 10 hodin – pohovor s rodiči
více jak 10 hodin – výchovná komise školy
více jak 20 hodin – písemné nahlášení

Postih:

1–7 neomluvených hodin – důtka ředitele školy
7–14 neomluvených hodin – chování uspokojivé
15 a více neomluvených hodin – chování neuspokojivé

b) šikana

- 1) konfrontace pozorování s ostatními učiteli
- 2) konzultace dalšího postupu s vedením školy
- 3) vyslechnout více nezaujatých svědků
- 4) spojit se s rodiči případné oběti, poprosit je o spolupráci
- 5) citlivě a diskrétně vyslechnout oběť
- 6) vyslechnout agresory tak, aby byla znemožněna jejich domluva
- 7) svolání výchovné komise (Ta posoudí, zda se jedná o šikanu, v jakém rozsahu a navrhne způsob potrestání, to závisí na věku, intenzitě šikany a na tom, zda se jednalo o první případ, nebo o recidivu.)
- 8) individuálně pozvat rodiče agresorů, s dělit jim navrhovaná opatření a požádat je o spolupráci, zdůraznit možnost nápravy (Pokud odmítají jakoukoliv spolupráci, zvážít možnost oznámení na OPD a Policii ČR)
- 9) pozvat rodiče obětí, domluvit se na opatřeních
- 10) teprve nyní rozebrat situaci se třídou, prodiskutovat, vysvětlit nebezpečnost, oznámit potrestání viníků
- 11) pokud se situace vyřeší pouze odchodem některých žáků, měl by odejít agresor

c) drogy ...byly u žáka nalezeny dovolené drogy

Právní a další úvaha: Pití a kouření pod povolenou věkovou hranici. Směrnice k užívání povolených medikamentů u mládeže. Být si vědom možnosti zneužití těkavých látek. Ve školním řádu by mělo být, že i alkohol a cigarety do prostor škol nepatří. V případě nalezení jasný postup.

Zvaž: Za jakých okolností lze látku odebrat? Prodiskutovat problém se žákem nebo zajistit, aby ho

projednal se školním psychologem nebo výchovným poradcem, nebo jiným členem poradního týmu školy.

Další možnosti: Informovat rodiče nebo právní zástupce žáka; rozhodnout, zda informovat ostatní členy sboru; rozhodnout, zda iniciovat obecnou rozpravu s místním protidrogovým koordinátorem.

...bylo u žáka zjištěno nedovolené vlastnictví zakázané drogy

Právní a další úvaha: Dle novely zákona č.112/1998 Sb, kterým se doplňuje zákon č. 140/1961 a č. 200/1996 je zakázáno vlastnit větší množství drogy. Učitelé není dovoleno bez svolení žáka provádět šetření. Pouze policie je oprávněna u osob podezřelých ze zneužívání drog provádět toto šetření. Stanovena ohlašovací povinnost.

Zvaž: Odebrat látku a (pokud nehodláte učinit další opatření) zničit ji (za přítomnosti svědka) nebo (hodláte-li učinit další opatření) uložit ji na bezpečné místo (je-li možno do školního sejfu) se záznamem o případu. Provést záznam o případu podle platných směrnic školy. Prodiskutovat případ se žákem nebo zajistit intervenci školního psychologa nebo výchovného poradce.

Doporučuji: Látku neodebírat a žáka neoddělovat od drogy, neprohledávat ho a nešacovat a mít po ruce svědky a přivolat policii ČR, která by měla věc prošetřit. Je možné pokud to situace dovoluje ho před nejméně dvěma a více svědky dovést do místnosti, kde je klid (kabinet, sborovna) nebo v určitých případech vyčkat na místě. Nechat ho samotného vyndat látku na stůl. Do příjezdu policie musí mít dohled nejméně 2-3 osoby. V každém případě záznam, prodiskutovat problém se žákem (nejlépe ŠMP), informovat rodiče a pokud to vyžaduje situace informovat ostatní členy pedagogického sboru včetně TU (třídního učitele).

Další možnosti: Informovat rodiče nebo právní zástupce žáka rozhodnout, zda informovat ostatní členy sboru; rozhodnout, zda je nutné postoupit případ dále (orgány sociálně právní ochrany, policie); rozhodnout, zda iniciovat obecnou rozpravu s místním protidrogovým koordinátorem.

...je ve škole nalezen žák pod vlivem drog nebo alkoholu, nebo trpí abstinenčními příznaky

Právní a další úvaha: Prioritou číslo jedna je zajistit žákovi i ostatním bezpečnost. Učitelé není dovoleno bez svolení žáka provádět šetření. Pouze policie je oprávněna u osob podezřelých ze zneužívání drog provádět toto šetření. Setrvat se žákem nebo zajistit, aby někdo setrval do té doby, než pominou účinky, v případě nutnosti vykonat první pomoc a volat lékařskou pomoc. Uvědomění rodičů, případně OSPOD (zajistí ŠMP). S ředitelem udělat jasné kroky a postup dle školského řádu jisté školy.

Zvaž: Postupovat podle doporučení uvedených v MPP. Provést záznam o případu. Prodiskutovat případ se žákem nebo zajistit, aby ho projednal se školním psychologem, nebo výchovným poradcem.

Další možnosti: Informovat rodiče nebo právní zástupce žáka rozhodnout, zda informovat ostatní členy sboru. Rozhodnout, zda je nutné postoupit případ dále; rozhodnout, zda iniciovat obecnou rozpravu s místním protidrogovým koordinátorem.

...je žák přistižen při prodeji drog

Právní a další úvaha: Prodej drog je nezákonný. Jde o ohrožení mravní výchovy dítěte.

Doporučuji: před minimálně dvěma svědky ho nechat, aby sám ukázal drogu a přivolal policii.

Zvaž: Odebrat látku a uložit ji na bezpečném místě (je-li možnost ve školním sejfu) se záznamem o případu. Provést záznam o případu. Prodiskutovat případ se žákem nebo zajistit, aby ho projednal se školním psychologem, nebo výchovným poradcem.

Další možnosti: Je-li to vhodné, informovat členy sboru. Kontaktovat policii. Zvážit, zda je vhodné informovat žáky.

...byly ve škole nalezeny drogy nebo vybavení k jejich užívání

Právní a další úvaha: Existuje vážný problém s bezpečnou likvidací používaného injekčního vybavení.

Zvaž: Zajistit bezpečné uložení drogy nebo vybavení (bude předáno policii). Provést záznam o případu.

Další možnosti: Je-li to vhodné, informovat členy sboru. Kontaktovat policii. Zvážit, zda je vhodné informovat žáky.

...se žák svěří s tím, že užívá drogy

Právní a další úvaha: Vzhledem k věku žáka mohou probíhat právní úvahy týkající se zachování mlčenlivosti.

Zvaž: Nabídnout radu a podporu. Obezřetnost týkající se zachování mlčenlivosti. Je-li nutno, obrátit se na relevantní služby.

Další možnosti: Vhodnou formou informovat rodiče, zvážit, zda bude pro žáka prospěšné, postoupí-li se jeho případ poradenství.

...škola zjistí, že v místě kde sídlí, lze sehnat drogy

Právní a další úvaha: Škola nenese právní odpovědnost mimo své území, má však nicméně v komunitě svou roli a morální odpovědnost.

Zvaž: Spojit se s místními organizacemi, zvláště s policií a sdělit jim odpovídající informace. Je-li to vhodné, informovat žáky. Je-li vhodné informovat rodiče.

Další možnosti: Zajistit, aby pracovníci školy byli dobře informováni o místních problémech ve vztahu k drogám.

...rodič(e) žáka vykazuje (í) problémy se zakázanými drogami nebo alkoholem

Právní a další úvaha: Na učitelích lze vyžadovat, aby podle závažnosti a možného ohrožení dítěte poskytli přiměřené informace příslušným pracovníkům nebo organizacím v oblasti sociální péče.

Zvaž: Rodičům doporučit, aby se obrátili na poradenské služby. Nabídnout žákovi příslušné informace a podporu.

Další možnosti: Zvážit, zda bude pro žáky prospěšné, postoupí-li se jeho případ poradenství.

...hledají rodiče ve škole radu, jak řešit problémy s drogami u svého dítěte

Právní a další úvaha: Respektovat specifika každého jednotlivého případu - informace o poskytovaných službách.

Zvaž: Rodičům doporučit, aby se obrátili na poradenské služby.

Další možnosti: Zvážit, zda bude pro žáka prospěšné, postoupí-li se jeho případ poradenství.

...trpí problémy se zakázanou drogou nebo alkoholem pracovník školy

Právní a další úvaha: Zákoník práce. Pracovní řád.

Zvaž: Doporučit pracovníkovi, aby vyhledal pomoc a radu. Jasně označit nedostatky v práci této osoby a vyvodit příslušná varovná opatření.

Další možnosti: Zvážit způsoby, jakými lze pracovníkovi pomoci. Identifikace osoby, které je může daný případ rovněž týkat.

